

“ben bir
usanmaz
ozanim”
nazim akarsu

“Ben Bir Usanmaz Ozanım”

Nazım Akarsu

Ayışığı Kitaplığı

Kitabın Adı

“Ben Bir Usanmaz Ozanım”

Yazar Adı

Nazım Akarsu

Birinci Basım

Temmuz 2020

ISBN

-

Yayın Sertifika No

15814

Baskı

Net Kırtasiye Tan. ve Matbaa San. Tic. Ltd. Őti.
Adres: Ömeravni Mah. İnönü Cad. Beytölmacı
Sok. No: 23/A Beyoğlu/İstanbul
Tel: 444 07 08

Kapak Tasarım

Sena Őat

Telif Eserleri Kanunu gereğince bu eserin
bütöün hakları Yeni Dönem Yayıncılık'a aittir.

Yeni Dönem Yayıncılık

İskenderpaŐa Mah. Sofular Cad.
Fatih / İstanbul
Tel&Fax: 212 533 32 57
www.mucadelebirligi10.net

İçindekiler

Nâzım 104 Yaşında	13
Günebakan.....	38
Issız Ada ve Savaş Zırhlısı yahut Penelope ve Odyseia	40
“Ben Bir Usanmaz Ozanım Derdim Vardır İnilerim”.....	45
Komünizme Sevdalı Bir Şair	53
Bir Daha Gürle Toroslardan.....	67
Savaşa Karşı Savaşanlar da Var.....	72

YAYINCI NOTU

Ekin-sanat mücadelesinde 15.yılıni geride bırakan Önsöz Dergisi'nde çeşitli dosya konularında yazılar hazırlandı, araştırmalar derlendi, devrimci sanatçıların hayatları işlendi.

“İnsanlığın kurtuluşunu hedefleyen sosyalizm büyük bir eserdir; bu da onun Önsöz'üdür.” şiarıyla yayın hayatı boyunca hep devrimci aydınları, sanatçıları konu ve konuk eden Önsöz, yayınladığı 45 sayıda yazılan-çizilenleri derledi. “Hasat Zamanı”, “Sanata Dair Notlar-2”, “Tarihsel Gelişmelerin Sanata Yansıması” ve “Yabancılaşmaya Karşı Beyin Egzersizleri” kitaplarıyla başlayan serinin devamı niteliğinde hazırlanan bu kitaplar Ayışığı Kitaplığının içerisinde sizlerin beğenisine sunuluyor.

Temmuz 2020

KİTABA DAİR

“Umut Tufanı” ve “Umutlu Yüreklerin Kıpırtısı” adlı şiir kitaplarıyla tanıdığımız Nazım Akarsu, bu kitapta: “Ben Bir Usanmaz Ozanım” diyerek, şairleri, ozanları anlatıyor bizlere.

Kitaba büyük ozan Hasan Hüseyin Korkmazgil’in dizeleri adını veriyor. Nazım Akarsu da büyük ozan gibi derdini içinde tutmayı değil; yazılarıyla, şiirleriyle haykırmayı seçiyor. Bu kitapta yer alan yazılardan da anlayacağınız gibi, şair-yazarımız ozanlara, şairlere büyük değer veriyor.

1969’da Gürün’de doğan Akarsu, Hasan Hüseyin’in doğduğu, sürgün yıllarını yaşadığı ilçede doğup büyüyor. “Gürün’ün en güzel bahçelerinden biri olan şairin babası Şükrü Baba’nın özene bezene en güzel meyveleri yetiştirdiği o bahçeyi...” iyi biliyor. Onun yaşamında da: “Yoksulluk dağ başında yalınayak Keloğlan/ Varsılık su başında bir dev” oluyor her zaman. Hasan Hüseyin’in çizdiği portreler Nazım Akarsu’nun oyunlar oynadığı, kitaplar okuduğu evlerin duvarını süslüyor. Devrimcilerle tanışmasında, komünizme sevdalanmasında Hasan Hüseyin kadar Nazım Hikmet de çok etkili oluyor.

Büyük ozanlara ait her dizeyi, satırı okuyup özümsemiği gibi, onlara dair her kitabı, her satırı da okuyup, araştırıyor. Koca çınar Yaşar Kemal’in izini de çocukluğundan beri sürüyor Nazım Akarsu. Usta anlatıcının Anadolu insanını hissedip, onlar gibi düşünmesini; halkı da bu toprakları da tüm canlılığıyla betimlemesini ve en önemlisi hep umudun türküsünü söylemesini örnek alıyor kendisine.

2006 yılında yazdığı; “Nazım 104 Yaşında” ve 2014’te kaleme aldığı “Komünizme Sevdalı Bir

Şair" ile büyük komünist şair Nazım Hikmet'i değişik yönleriyle anlatıyor bizlere: *"Mavi Gözlü Dev'in hazinelerle dolu yaşam öyküsüne girerken, elimizde olmadan titreyen yüreğimizin heyecanını sizlerle paylaşalım."*

Şiirsel anlatımıyla, derin araştırmalarını birleştirdiği bu upuzun yazılarda, *"Yaşamının son yıllarında bir şiirinde 'Yeniden vurdum mihenge inandığım şeyleri/ Çoğu katıksız çıktı şükür' diyerek aslında tüm yaşamını özetliyor."* diyerek Nazım'la kendi arasında bağ kuruyor.

Hasan Hüseyin'in yaşam hikayesini derin araştırmalar ve içtenlik dolu satırlarla anlatan Nazım Akarsu, Yaşar Kemal hastanede yaşam savaşı verirken, yine çığlığını içinde zapt etmiyor. "Bir Daha Gürle Toroslardan" diye sesleniyor ustaya.

"Daha söyleyeceğin çok şey olduğuna inanıyoruz; yüreğimiz ve beynimiz bilge sözlerini içine almak için annesini bekleyen aç serçeler gibi ağzını açmış bekliyor."

"Haydi umudun türkücüsü, haydi yüreği işçilerle, emekçilerle, yoksullarla, ezilen ve zulmedilenlerle birlikte atan Anadolu'nun yiğit ozanı, halkların destancısı, koca çınarı, İnce Memed'i... Toroslardan bir daha gürle!... Zalimler bir daha duysunlar sesini..."

Nazım Akarsu avazını göğse salamadan, kara haberi alıyor ne yazık ki...

"He he hey koca Yaşar Kemal, he he hey!... Demek göçüp gittin, demek senin de o coşkun, o büyük yüreğin sustu." diyerek, boğazına oturan yumruğu, satırlarıyla koyveriyor yüreklerimizin ortasına. Çakırdikenlerinin yasını, Seyhan'ın çağılmasıyla dolduruyor göz pınarlarımıza...

Aynı samimiyeti "türkü benizlilerin şairi" Ruhan Mavruk'un Issız Ada ve Savaş Zırhlısı adlı kitabına yazdığı önsözde de görüyoruz.

“Coşkumu direnenlerden aldım/ Akarsuyun başından hiç ayrılmadım, kirlenmemek için...” diyen, Ruhan Mavruk’un mitolojiyle, masallarla yoğurduğu dizeleri aktarıyor bizlere. Dizeleriyle umut taşıyan şair için; “... Onunla birlikte üretmek çok güzel” diyor, Nazım Akarsu. Ve içtenlikle ekliyor: “Sadece savaşmak yetmez. Bu işin bir de yürek yanı var. Bence o yanı da tamamlayan biraz şüirdir. Şiirlerdir, türkülerdir, şarkılardır. Bunlar olmadan öyle kuru kuruya mücadele verilmez diye düşünüyorum.”

İçtenliğini, samimiyetini yansıttığı kadar, mücadele azmini, coşkusunu da kitabında anlatıyor Nazım Akarsu. Nazım Hikmet’i, Hasan Hüseyin’i, Yaşar Kemal’i, Ruhan Mavruk’u anlatırken, onların sanatı kadar savaşını da aktarıyor okuyucuya.

“Savaşa Karşı Savaşanlar” yazısında ise haklı ve haksız savaşlara değinerek, aydınların-sanatçıların bu konudaki büyük mücadelesini gözler önüne seriyor.

Şair-yazarımızın bir de öyküsü yer alıyor bu kitapta. Günebakan’ın gökkuşağıyla tanışmasını ve ona sevdalanmasını anlatıyor, bu kısa öykü bize. Lepiska saçlı Günebakan, gökkuşağının renkleri solmasını istiyor. Çünkü umudu anlatıyor o renkler. Yaşama sevinci aşıyor. Ancak, doğanın kanunu işliyor ve soluyor renkler birer birer. Yine de yaşıyor umut. Bir çakıl taşı durgun nehri nasıl çağıldatırsa, öyle büyütüyor günebakan umudu yüreğinde...

Nazım Akarsu, şiir kitaplarıyla olduğu gibi, yazılarıyla da içimizde Umut Tufanı koparıp, yüreklerimizde umudun kıpırtısını çoğaltmaya devam ediyor.

“Ben Bir Usanmaz Ozanım”

NÂZİM 104 YAŞINDA

*“O mükemmel bir kafa
mükemmel bir yürek,
yumruklarıyla erkek
gözleriyle çocuktu.
Hudutsuz ve Allahsız bir baştı o.
Yoldaştı o...”*

Ezberimizde değil belki ama içimizde ondan bir dize taşımayan kaç kişi var? Evet, dünyada kaç kişi vardır ki Nâzım onun duygularına, düşüncelerine hitap eden şiirler yazmamış olsun; kaç kişi vardır ki onun şiirlerinde kendini bulmasın: “Yeni bir dünya için” mücadele edenler, açlar, yoksullar. Evsizler, sevdalılar, ayrılmış olanlar, kavuşmuş olanlar, hasretin en hasına düşmüş olanlar, hapstekiler, özgürlüğüne daha yeni kavuşmuş olanlar, “bütün halkları dünyanın”, köylüler, şehirli-ler, umutsuzlar, umudu tükenmeyenler, içi boş bir ceviz gibi fırlatılıp atılmış olanlar, yüreği delinip akmadan, cennetini kaybetmeden yaşayanlar, korkaklar, cesurlar, çocuklar, büyükler, türküler gibi hilesiz olanlar, komünistler gibi ant içenler, direnenler, proleterler, memleketini satanlar, burjuvalar, davaya ihanet edenler, bir gülüşün ateşiy-le ölümün önünde sigarasını yakanlar, yazarlar, şairler, Asyalılar, Afrikalılar, Hoca Nasreddin gibi ağlayanlar, Bayburtlu Zihni gibi gülenler, akrep gibi olanlar, güneşin sofrasında sarhoş olanlar,

karanlıkta yağan karın altında özgürlük nöbeti tutanlar, kurşuna dizilenler, çıplak elleriyle arpa yolarlar, akarsu gibi iyimser olanlar, kötümserler... İnsanlık nehrinin içerisinde yıkanan herkes!

Ve yalnızca insanlar değil, uçarken kıskanılan kuşlar ve bakır, mensucat ve neredeyse doğuracak olan toprak ve ateş ve demir, zaman, madde, en yalnız dalganın üzerinde boş bir konserve kutusu, mumdan gemilerle geçilen ateşten denizler, suların aynası, ölü yıldızlar, kırk günlük yerde kıpırdayan yaprak, gözler, eller, ayaklar, tırnakla sökülüp koparken zafer, toprak kokan bakır sakallar, en şanlı elbisesi, işçi tulumuyla dolaşacak olan hürriyet, sosyalizm, kozmos, makinalar, yıldızlar, rüzgâr, su, baş üstünde bir gemici korosu, ipek halılar, hep beraber sulardan çekilen ağ, oya gibi işlenen demir, bahçesinde hanımeli açanlar, en uzak yıldızla birlikte atan kalpler, kayalardan kayalarla kopan kartallar, atlılar -atlılar kızıl atlılar- atları rüzgâr kanatlılar, harikulade yemişler verecek olan ağaçlar, boylu boyunca hayat... Yani yaşama dair olan her şey... Ve hepsi bir uyum içinde, mükemmel bir orkestranın mükemmel bir senfoniye çalışması gibi çağıl çağıl akar Nâzım'ın şiirlerinde.

“Gözleriyle çocuk, elleriyle genç” olan bu mavi gözlü dev, adeta her şeyi yutarcasına bal yoğuran beynine kaydetmiş ve bir arı gibi yahut bir nakkaş gibi titizlikle çalışarak insanlığın önüne ölümsüz eserler olarak sermiştir. Nâzım o kadar büyük bir sanatçıdır ki, şiirleri yıllarca kendi dilinde yasaklanmış, en koyu sansürle gizlenmeye çalışılmış olmasına rağmen, güneşin karabulutların arasından kendine doğacak boşluk bulup ortaya çıkması gibi, insanlığa gülümsemeyi bilmiştir. Onun sözlerindeki gücü, hiçbir baskı yasası engelleyememiş, mısralarının insanların yüreğine işlemesine hiçbir güç engel olamamıştır. O taze bir kaynak suyu

gibi, üzerine ölü toprağı serpilse, taş da kapatıl-
sa, gün yüzüne çıkmanın bir yolunu bulmuştur.
Şiirinin gücü, söz söylemedeki ustalığı, kendini
her fırsatta göstermeyi bilmiştir. Nâzım, en güzel
şiiirlerini hapishanede yazmış, ömrünün en güzel
yıllarını hapishanede geçirmesine, “kuyunun di-
bindeki taş gibi” yalnız bırakılmasına rağmen yıl-
mamış usanmamış türküsünü söylemeye devam
etmiştir. Nihayet sesi bütün insanlık tarafından
duyulmuştur.

“VATAN HAINİ” NÂZİM USTA

UNESCO, 2002 yılını büyük şairin doğumu-
nun 100. Yılı olması nedeniyle “Nâzım Hikmet Yılı”
ilan etmiş ve tüm dünyada şiiirleriyle, düşünce ve
duygularıyla bir bütünlük gösteren yaşamının de-
ğişik yönleriyle anılmıştır. Bugün, hala iktidarda
olanlar, ne kadar gizlemeye çalışırlarsa çalışsınlar
Türkçe'nin en büyük şairinin şiiirleri karşısında
bir şey yapamaz halde, durumu kabullenmiş ko-
numdadır. Şimdi yapmaya çalıştıkları, 15 Ağustos
1951'de Meclis kararıyla vatandaşlıktan çıkardık-
ları büyük şairi, içini boşaltarak düşüncelerinden
soyutlayıp sadece bir şair olarak kabul etmektir.
Nâzım'ı yaşam görüşünden ayrı ele aldıklarında,
sadece aşkları vb. ile popüler bir isim haline getir-
diklerinde Nâzım'dan geriye bir şey kalmayacağı-
nı düşündükleri için, asıl şimdi büyük komünist
şairi öldürmeye hazırlanıyorlar. Burjuvazi yıllarca
koyu sansür ve yasaklamalarla karartmadığı gü-
neşi şimdi balçıkla sıvamaya çalışıyor. Tüm yaşa-
mı boyunca “Rüzgâra karşı yürüyen adam”ı, şim-
di sistemle barıştırmmanın telaşına düşmüş olan
egemen sınıfın ideologları, birden bire Nâzım'ın
“Kurtuluş Savaşı” şairi olduğunu keşfettiler; dille-
rinden Nâzım'ın Kurtuluş Savaşı Destanını düşür-
memeye, “Dört nala gelip uzak Asya'dan/Akdeniz'e

bir kısır başı gibi uzanan/ bu memleket bizim" dizelerini her fırsatta yinelemeye başladılar. Ve bir anda yıllarca "vatan haini" sayılan, "Moskof uşağı" denilen büyük şair, el çabukluğuyla "milli şairler" arasında anılmaya başlandı. Tabii komünist dünya görüşü bir kenara koyularak... Burjuvazi yıllar sonra bükemediği eli öpüyordu; ama nasıl bir sırnaşıklıkla ve nasıl bir ikiyüzlülükle... Daha önemlisi nasıl bir ayak oyunuyla! Burjuvazi, hala Nâzım'ı içi boş bir siluet haline getirmek ve kelimenin gerçek anlamıyla öldürmek istiyor, çünkü ondan hala çok korkuyor; çünkü onun sanatıyla, şiirleriyle insanlar üzerinde yarattığı büyük etkiyi görüyor. Büyük komutan Che'nin adını bir marka haline getirip onu ebediyen öldürmek isteyen emperyalist burjuvazi, aynı oyunu Nâzım'a karşı oynuyor. Bazıları da bu oyuna, Nâzım'a "kartpostal şairi" diyerek alet oluyorlar. Ya da Nâzım'ın sadece sevdaları ile ünlü bir şair olarak anılmasına niye karşı çıkıldığını anlamadıklarını, sonuçta bunun Nâzım'ın tanınmasına hizmet ettiğini söyleyenler, yine aynı şekilde burjuvazinin değirmenine su taşıyorlar.

Biz bir kez daha Nâzım'ın her şeyden önce komünist düşünceleriyle Nâzım olduğunu, ona o güzel şiirleri yazdıranın, ona o ilhamı verenin Nâzım'ın yaşam görüşü olduğunu söyleyerek bu tartışmaya bir nokta koyalım. Ve değişik yönleriyle büyük komünist şairimizin yaşamının izlerini sürelim. "Mavi Gözlü Dev" in hazinelerle dolu yaşam öyküsüne girerken, elimizde olmadan titreyen yüreğimizin heyecanını sizlerle paylaşalım.

YAŞAM ÖYKÜSÜ

Nâzım, 20 Kasım 1901'de Selanik'te doğdu. Ancak kütüğe doğumu 15 Ocak 1902 olarak

yazdırıldı. Ailesi, birkaç ay yüzünden büyük görünmesini istemediği için kütüğe gerçek doğumunu yazdırmamıştır. Nâzım'ın babası Hikmet Bey, Mektebi Sultani (sonradan Galatasaray Lisesi oluyor) mezunu, dışişleri kaleminde memurluk yapan birisiydi. Annesi Celile Hanım ise, Fransızca konuşan, bir ressam denilebilecek kadar iyi resim yapan ve piyano çalan bir kadındı. Nâzım'ın baba tarafından dedesi Nâzım Paşa, valilik yapmış, özgürlükçü düşüncelere sahip aynı zamanda şairliği olan, Mevlevi tarikatına mensup bir kişiydi. Nâzım'ın şair olmasında dedesinin rolü büyük olmuştur. Daha çocukluğunda evlerine gelip giden Yahya Kemal Beyatlı'yı tanımıştı. Sık sık dedesiyle onun sohbetlerine kulak misafiri oluyordu. Bir defasında evin kedisi için yazdığı bir şiiri Yahya Kemal'e göstermiş, o da bunun üzerine evin kedisini görmek istemiştir. Evin kedisini görünce, "eğer sen bu uyuz kediyi bu kadar güzel anlatabiliyorsan iyi bir şair olacaksın demektir" demiştir. Ve Nâzım böyle böyle şairliğe doğru adımlar atıyor.

İlköğrenimini İstanbul Göztepe Taş Mektepte yapan Nâzım, Ortaöğrenimi için önce Mektebi Sultaniye, sonra ekonomik durumları elvermediği için Nişantaşı Mektebine gidiyor. Daha sonra da Heybeliada Bahriye Mektebine kaydoluyor. Bahriyeyi bitiren Nâzım, Hamidiye Kruvazöründe stajyer güverte subayı oluyor. Bu sırada ciğerlerini üşütüyor ve 1920'de zatülcenp (ciğerlerin su toplamasıyla oluşan bir hastalık) teşhisiyle askerlikten çürüğe ayrılıyor. Bu yıllarda Kurtuluş Savaşı başladığı için, o da Anadolu'da gelişen bu harekete sempati duyuyor. Anadolu'ya geçmenin yollarını araştırıyor. En sonunda arkadaşı Vala Nurettin'le (Vâ-Nû) birlikte Ankara'ya çağrılıyor. Ve Bolu'ya öğretmen olarak atanıyorlar. Nâzım, Bolu'ya giderken yolda karşılaştığı Anadolu insanından, onların yoksullu-

ğundan çok etkileniyor.

Vala Nureddin bu yolculuk anılarını çok sonraları "Bu Dünyadan Nâzım Geçti" adlı romanında ayrıntılarıyla anlatacaktır. Bu yıllarda İstanbul işgal altındadır. Ve Nâzım, yurtsever duygularla "Kırk Haramilerin Esiri"ni yazıyor. Nâzım ve Vâ-Nû bu yolculuk sırasında Anadolu'da faaliyet yürüten Spartakistlerle karşılaşılıyorlar. Spartakistler adlarını Roma'da imparatorluğa karşı başkaldıran, köleciliğin yıkılmasını sağlayacak ilk ayaklanmanın başlatıcısı "cihanın ilk gerillası" Spartaküsten alıyorlar. Aynı yıllarda Almanya'da yenilgiyle sonuçlanan ayaklanmada ölümsüzleşen Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht'de kendilerine Spartakistler adını veriyorlardı. Nâzım ve Vâ-Nû Spartakistlerden Sadık Ahi adlı bir komünistten çok etkileniyorlar. Sadık Ahi onlara Rusya'da başarıya ulaşan işçi sınıfı ve emekçi halkları ezilmekten ve sömürülme-ten kurtaran Bolşevik Devrimi'nden bahsediyor ve mutlaka Ankara Hükümetinin ilk anlaşmayı yaptığı Sovyetler Birliği'ne gitmelerini, devrimi yerinde görmelerini tavsiye ediyor.

Anadolu'nun kurtuluşu ile ilgilenen genç öğretmenler, bunu daha önce başarmış olan Sovyetleri görmek için devrimin ülkesine gitmeye karar veriyorlar. 1921 yılı sonlarında, önce Trabzon'a oradan da Batum'a geçiyorlar. Nâzım bu yolculuğu ve o dönem kendi iç dünyasında yaşadıklarını daha sonra yazdığı "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim"de ayrıntılı anlatıyor. Nâzım'ın kendisi olan romanın kahramanı Ahmet, Batum'da hınca hınç bir iç hesaplaşmaya tutuşuyor kendisiyle: "karar ver oğlum diyorum kendi kendine, karar ver... Karar verildi. Ölmek var dönmek yok. Dur acele etme oğlum. Koyalım soruları da şu masanın üstüne, Anadolu'nun yanı başına. Neyini verebilirsin? Her şeyini, her şeyi... Hürriyetini? Evet! Hapishane-

lerde kaç yıl yatabilirsin bu uğurda? Gerekirse ömrün boyunca... Hapislerde gerekirse ömrüm boyunca yatabilirim... Peki, asılmak da var öldürülmek de, Suphi'yle arkadaşları gibi boğulmakta var. (Tam o yıllarda, Nâzım Sovyetlere gitmek için harekete geçtiğinde 28-29 Ocak 1921'de Mustafa Suphi ve on dört arkadaşı Anadolu'ya dönerken Karadeniz'de Kemalist iktidarın emriyle Topal Osman ve adamları tarafından boğularak öldürüldüler. Nâzım bunu daha sonra "kalbimde on beş yara var" diye şiirleştirecektir) Komünist olursam diye sormadın mı kendi kendine Batum'da? Sordum. "öldürülmekten korkuyor musun?" Diye sordum. "Korkmuyorum" dedim. Birden, düşünmeden mi? Hayır. Önce korktuğumu hissettim sonra korkmadığımı..." Bu hesaplaşmadan güçlü çıkıyor Nâzım; artık kendini bütünüyle kavgaya verecektir.

Nâzım, bu yıllardan önce de şiirler yazıyordu. İlk şiiri "Hala Serviliklerde Ağhyorlar mı", 1918 yılında yayınlanmıştı; ama bu yıllardan sonra Nâzım kavgasını sanatıyla verecektir. Toplumsal içerikli şiirler yazacak, bu şiirlerde Anadolu insanının durumunu, acılarını, sevinçlerini, yaşam mücadelesini anlatacaktır. Kendisiyle de ilgili şiirler yazacak, aşka dair, öfkeye, sevince, kişisel hislere dair şiirler yazacaktır. Ama yıllar sonra ona " ben bir insan\ ben, Türk şairi komünist Nâzım Hikmet ben\ tepeden tırnağa iman\ tepeden tırnağa kavgaya, hasret ve ümitten ibaret ben" diye yazdıracak olan sürecin başlangıcı daha Gürcistan'da iken kendi kendisiyle yaptığı bu hesaplaşmadır.

Nâzım, Gürcistan'da bir süre kalıyor. Sonra Moskova'ya doğru trenle yola çıkıyor. Bu yıllar, Sovyetler Birliği'nde iç-savaş yıllarıdır. İktidarı kaybeden karşı-devrimci burjuvalar Sovyet iktidarına karşı savaşıyorlar; sabotaj düzenliyorlar. Zengin köylüler (kulaklar) ürünleri saklıyor, açlık

ve kıtlığa neden oluyorlar. Nâzım, yollarda aç, yaralı insanlara rastlıyor. "Açların gözbebekleri" adlı şiirini yazıyor. Bu Nâzım'ın serbest ölçüyle yazdığı ilk şiiridir. Daha önce dedesinden ve Yahya Kemal'den etkilenerek Divan Edebiyatının Aruz Vezni ile yazıyor şiirlerini.

Nâzım, Moskova'ya gidiyor ve burada Doğu Emekçileri Komünist Üniversitesi'ne kayıt oluyor. O, artık genç Sovyet Cumhuriyeti'nin bir üniversite öğrencisidir. Burada ekonomi-politik ve felsefe dersleri alıyor. Marksizm'i Leninizm'i öğreniyor. Diyalektik ve tarihsel materyalist anlayışını burada yerli yerine oturtuyor. Mayakovski'nin şiirleri ve Meyerhold'un tiyatrosuyla ilk bu dönem tanışıyor. Geçmiş yadsıyan, her şeyi gelecekte arayan Fütürizm (gelecekçilik) akımından etkileniyor. Bundan sonra Nâzım bir akarsu gibi gürül gürül akacaktır. Orkestra adlı şiirinde bu akışın çağılması duyulacaktır; "çoştı çalgıcı başı\ esiyor orkestram\ dağlarla dalgalarla\ dağ gibi dalgalarla\ dalga gibi dağlarla" Yine bu dönem yazdığı şiirlerinden birinde artık sanatsal çalışmalarının yönünü belirlediğini gösteriyor. 1923 tarihli şiirinde "şairim\ şiirden anlarım\ en sevdiğim gazel\ Anti-Dühring'idir Engels'in\ şairim\ bu yıl yağın yağmur kadar şiir yazdım\ Fakat asıl eserime\ başlamak için\ Hafız-ı Kapital olmayı bekliyorum" diyecektir. Yazdığı şiirleri ve incelemeleri Türkiye'ye gönderiyor ve o dönemin TKP' sinin yayınları olan "Aydınlık"ta, "Yeni Hayat"da bu şiir ve incelemeleri yayınlanıyor. Nâzım 1924 başlarında yurt dışında ilişkiye geçtiği partililer aracılığıyla TKP'li olmuştur artık. Tüm yaşamı boyunca partili mücadeleye inanmış bir sanatçı olarak o, o dönemde örgütlenebileceği tek komünist partisine üye olmuştur. Ve bütün yaşamı boyunca da bununla gurur duymuştur. Hatta bir defasında bütün yaşamı boyunca ken-

disine en çok gurur veren şeyin bu olduğunu söylemiştir. Bir şiirinde “Seni düşünüyorum TKP’em benim\ dünüm bugünüm, yarınım” demektedir.

Nâzım 1924 yılında ölen ve bütün bir ilerici insanlığı yasa boğan Lenin’in mozolesi başında bir komünist üniversite öğrencisi olarak nöbet tutuyor. Tüm yaşamı boyunca bu yüksek onuru kızıl bir bayrak gibi göğsünün üzerinde taşımıştır Nâzım. Ve bir şiirinde “Lenin’le aynı türküden/ aynı ırmaktan/ aynı yapı yerinden/ aynı siperden olmak”tan dolayı duyduğu gururu yansıtmıştır. 1962 yılında yazdığı bir şiirinde ise “yoldaşım/ ne güzel şey size yoldaşım diyebilmek” demiştir.

Nâzım 1924 Aralığında mücadeleye katılmak için mücadele arkadaşı Laz İsmail ile birlikte yeniden Türkiye’ye dönüyor. Rusya’da sanat alanında öğrendiği yenilikleri Türkiye’ye de yaymak istiyor. İçinde kendi yazılarının da olduğu Orak-Çekiç ve Aydınlık dergilerini Cağaloğlu yokuşu ve Galata Köprüsünde bağıra bağıra satıyor. Nâzım, bu sıralarda TKP’nin örgütlü çalışmaları içerisinde de yer alıyor. Şefik Hüsnü’nün Beşiktaş’taki evinde yapılan bir parti toplantısına katılıyor. Bu toplantıdan sonra polis tarafından sıkı takibe alınıyor. Şeyh Sait isyanından sonra 1925 yılında Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılıyor. Aydınlık gazetesinde yayınlanan yazı ve şiirlerinden dolayı hakkında dava açılıp 15 yıl hapsi istenince Nâzım yeniden Sovyetler Birliği’ne gidiyor. Nâzım, gıyabında Ankara İstiklal mahkemesinde yargılanıyor ve 15 yıla mahkûm oluyor. Nâzım, yurtdışında partili faaliyetlerini sürdürüyor, ilk kez 1926 yılında Viyana’da TKP’nin bir toplantısına katılıyor. Bu sırada Bakü’de ilk şiir kitabı “Güneşi İçenlerin Türküsü”, Türkçe yayınlanıyor. 1928’de Cumhuriyetin 5.yılı nedeniyle af çıkıyor ve Nâzım yeniden ülkesine dönebiliyor. Ancak bu dönüşü bile olaylı oluyor. Yur-

da dönerken Hopa'da yakalanıyor. Kısa bir süre tutulduktan sonra serbest bırakılıyor. İstanbul'da Zekeriya Sertel ve Sabiha Sertel'in yayınladığı Resimli Ay dergisinde çalışıyor ve yazar kadrolarından biri oluyor. Resimli Ay'da "putları kırıyoruz" başlıklı bir kampanya başlatıyor. Bu adla yazı dizisi olarak yayınlanıyor dergide. Yurt içinde yayınlanan ilk kitabı 835 Satır 1929'da yayınlıyor. Hem bu kitaptaki şiirleri, hem de "putları kırıyoruz" başlığı altında yayınladığı polemik yazıları geniş yankı uyandırıyor. Hem şiire getirdiği yeni biçim ve içerik hem de edebiyat dinozorlarıyla girdiği polemik bir anda onun adının en geniş çevrelerce duyulmasını sağlıyor. Eskiden aynı yolda yürüdükleri Peyami Safa'nın saf değiştirmesi üzerine yazdığı "Bir Provokatör İçin Hiciv Denemeleri", "milli şair" olarak tanınan Mehmet Emin Yurdakul'un Kurtuluş Savaşıyla uzaktan yakından ilgisinin olmadığını üstelik şiirlerinde de içerik ve biçim olarak kayda değer bir şey olmadığını söylemesi üzerine başlayan tartışmalara istinaden yazdığı "Cevap No, 1,2,3" adlı şiirler, herkesin ağzında dolaşmaya başlıyor.

Nâzım edebiyat alanında yarattığı bu canlanmayı, kendi örgütlü yaşamında da yaratmayı düşünüyor ama başarılı olamıyor. TKP yönetimi ile özellikle de Şefik Hüsnü ile arasında oluşan fikir ayrılıkları giderek derinleşiyor. 1929'da bir bütün olarak TKP merkezi ile arası açılıyor. 1929 ortalarında Pendik yakınlarındaki Pavli adasında aralarında sonradan TKP genel sekreteri olacak Zeki Baştımara'nın da olduğu 7 kişiyle bir toplantı yapıyor (Zeki Baştımara, sonradan bu ayrılıktan TKP merkezinin tarafını tutması üzerine, TKP'ye geri dönüyor). Komintern bu toplantıyı bir hizip faaliyeti olarak değerlendiriyor ve 7 kişinin partiden atılması için talimat veriyor. Bu yıldan Nâzım'ın

Sovyetler Birliği'ne gittiği yıla kadar, hatta ondan sonra da Nâzım'ın TKP ile arası hep açık kalıyor. Buna rağmen o örgütsüzlüğün teorisini yapmıyor, her zaman bir sanatçının partili olması gerektiğini söylüyor. Nâzım TKP içinde yaşadığı sorunlara ilişkin olarak "Benerci Kendini Niye Öldürdü?" adlı uzun şiirini yazıyor sonradan. "ihtilalci bir genç" olan ve "yalnız boş gecelerini, hazım zamanlarını değil, boylu boyunca ömrünü ihtilale veren" Benerci Nâzım'ın kendisidir. Ve arkadaşlarını sattığı için suçlanır; "en eski günlerin en yakın arkadaşı" Somedeva kucaklamak için ona kollarını uzattığı zaman bile tereddütlüdür "kucaklamak için uzanan ellerin hasretini bir Benerci görür/ bir de kendi içinin içinden Somedeva". Somedeva dahi Benerci'nin ihanet ettiğini düşünür ve hatta ilk taşı o atar. Ve Benerci öyle bir an gelir ki, artık katarrın başında gidemeyeceğini, beyninin esnekliğini kaybettiğini, dönemeçleri zamanında alamayacağını, doğru kararlar veremeyeceğini, tarihte bireyin rolünün belli olduğunu, ancak hareketi hızlandırabileceğini ya da yavaşlatabileceğini, kendisinin sınırlarının harap olduğunu, bırakalım gerçekte, düşüncede bile hareketin hızını engellemeyi ihanetle eşdeğer sayacağını söylüyor ve yaşamına son veriyor. Nâzım, onun için "giden o/ biten bir şarkı değildir/ o büyük bir ışık gibi dövuştü/ kasketli bir güneş halinde düştü" diyor. Böylece kendisinin TKP içinde vermiş olduğu mücadeleyi kaybettiğini ama gelecek güzel günlere olan inancını hiçbir zaman kaybetmediğini söylüyor Nâzım.

1931 yılında beşinci kitabı "Sesini Kaybeden Şehir" yayınlanıyor. Nâzım, bu şiiri İstanbul'da aynı yıl greve çıkan ulaşım işçilerinin grevini desteklemek için yazıyor. Bu nedenle hakkında komünizmi övme suçu(!) işlediği gerekçesiyle dava açılıyor. Mahkemede Nâzım "Evet ben komünistim.

Bu muhakkaktır. Komünist şairim ve daha esaslı komünist olmaya çalışıyorum" diyecektir. Nâzım hakkında açılan sayısız dava gibi bu da düşecektir sonradan. Ama 18 Mart 1933'de, daha kız kardeşinin arkadaşı olan ve eşinden ayrılmış Piraye Hanım'la yeni evlenmeye karar vermişlerken, "Gece Gelen Telgraf" şiirinde komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle tutuklanıyor. "İçimde ikinci bir insan gibidir/ seni sevmenin saadeti" dediği Piraye'den kısa bir süre ayrı kalıyor. Cumhuriyetin 10.yılı dolayısıyla çıkan aftan yararlanarak dışarı çıktığında Piraye ile evleniyor ve ayrı bir eve taşınıyorlar. Nâzım bu yıllarda gazetecilik yaparak, gazetelere Orhan Selim imzasıyla şiirler yazarak ve İpek film stüdyolarında çalışarak, yönetmenlik vb. yaparak geçimini sağlıyor. Fakat artık Nâzım Hikmet adı Kemalist iktidar için ciddi bir tehlike oluşturmaya başlamıştır.

NÂZİM MAHPUSTA
(YATAR BURSA KALESİNDE)

Sovyet Devriminin tüm dünya üzerindeki olumlu etkisi hızla yayılırken Anadolu'da oluşan Bolşevizm sempatisinin de farkına varan Kemalist iktidar, bunun önüne geçebilmek için bir yandan sahte TKP kurarak bu sempatiyi o yöne kanalize etmeye çalışmış, bir yandan da Nâzım gibi insanlar üzerinde ciddi bir etkiye sahip olan komünistleri tutuklama yoluna gitmiştir. Nâzım, bu süreçte polis tarafından sıkı bir şekilde takibe alınır. En son bu yöntemle de sonuç alamayan Kemalist iktidar, düzmece iddialarla 1938 yılında Nâzım'ı tutuklatır. Nâzım, doğrudan Harp Okulu öğrencileri arasında komünizm propagandası yaptığı gerekçesiyle Divan-ı Harbe sevk edilir; yargılanır ve on beş yıl ağır hapis cezasına mahkûm edilir. Ardından

Donanmayı İsyana Teşvik iddiasıyla bir on beş yıl ceza daha alır. Daha önce yatmış olduğu süreler göz önünde bulundurularak toplam cezası yirmi sekiz yıl dört ayı bulur. Nâzım bu durumu Fransa'da ağır bir komplonun kurbanı olarak yargılanan ünlü Dreyfus'un davasına benzetir. Avukatları aracılığıyla yaptığı bütün girişimler sonuçsuz kalır. 1938 yılında Sultanahmet Cezaevi'ne gönderilir. Nâzım, buna rağmen iyimserliğinden bir şey kaybetmez. Daha sonra yazdığı şiirlerinden birinde söylediği gibi o, bir akarsu gibi iyimserdir hep. Cezaevinde hızla kendisine çalışma koşulları oluşturur. Artık hapishanede insanlarla tanışmak, onların hikâyelerini dinlemek ve bunları şiirleştirmek temel uğraşısı olmuştur. Kuvayi Milliye Destanı'nı yazmaya başlar. Kurtuluş Savaşı'nın gerçek kahramanlarını anlatır Nâzım. "Onlar ki suda balık\ havada kuş kadar çokturlar\ korkak cesur hâkim ve çocukturlar\ yaratan ve var eden ki onlardır\ destanımızda yalnız onların maceraları vardır" sözleriyle başlar destan. Nâzım Sultanahmet Cezaevi'nde Hikmet Kıvılcımlı ve Kemal Tahir'le birlikte kalır. Daha sonra da onlarla birlikte önce Ankara Cezaevi'ne ardından Çankırı Cezaevi'ne sevk edilir. 1941 yılında sevk edildiği Bursa Cezaevinde ise Orhan Kemal ve İbrahim Balaban ile birlikte kalır. Nâzım, Çankırı Cezaevinde Kemal Tahir'i büyük bir yazar olarak yetiştirdiği gibi, Bursa Cezaevi'nde de Orhan Kemal'i yetiştirir. Bu arada Kemal Tahir'le mektuplaşmalarını sürdürür. Onun eserlerinin ana çatısının oluşmasında büyük emeği geçer. Bu çaba Kemal Tahir özgürlüğüne kavuşana kadar sürer. Orhan Kemal'le ise Orhan Kemal özgürlüğüne kavuştuktan sonra da yazışmayı sürdürürler ve kuşkusuz Orhan Kemal'in büyük bir hikâyeci olmasında en büyük pay Nâzım Hikmet'e aittir. Yine İbrahim Ba-

laban'ın büyük bir ressam olmasında onun, diğer mahpusların deyimiyle "şair babanın" emeği yadsınamaz. Nâzım bir yandan tüm mahkûmlarla tek tek ilgilenirken bir yandan da Bursa'da Cezaevi'nde kurduğu dokuma tezgâhlarında ürettiği Bursa İpeklileri ile para kazanıyor, bunun büyük bir kısmını dışarıya Piraye'ye gönderiyor, bir kısmını içerde kendi ihtiyaçlarına ayırıyor ve yine önemli bir kısmını Kemal Tahir'e gönderiyor, Orhan Kemal'e veriyor ve parası olmayan diğer mahkûmların ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıyordu. O cezaevini tam anlamıyla bir üniversiteye, güzel sanatlar akademisine çevirmişti. Bir yandan da mahkûmlara kendi yaşam görüşünü, sosyalizmi anlatıyor, onları gelecek güzel günler için gökten ayet inmediğine, onu ancak kendilerine kendilerinin vaat edebileceğine inandırmaya çalışıyordu. Nâzım, önce "Meşhur Adamlar Ansiklopedisi" olarak başladığı "Memleketimden İnsan Manzaraları" adlı eserini de burada yazmaya başladı. Bu yazdığı, yazmayı düşündüğü en uzun destan olacaktı. Ondan önce yine cezaevinde kitapların arasında bulduğu ve okuduğunda çok etkilendiği Simavna Kadısı Şeyh Bedrettin üzerinde bir destan yazmıştı.

*"Hep bir ağızdan türkü söyleyip
hep beraber sulardan çekmek ağı,
demiri oya gibi işleyip hep beraber,
hep beraber sürebilmek toprağı,
ballı incirleri hep beraber yiyebilmek,
yârin yanağundan gayrı her şeyde
her yerde
hep beraber!
diyebilmek için"*

Bu eserle ilgili olarak Yaşar Kemal, Nâzım'la aralarında geçen bir konuşmayı aktarıyor: " Bir gün

Nâzım'a dedim ki: 'Hapishane olmasaydı bu büyük destan olur muydu?', 'Belki başka şey olurdu ama destan olmazdı. Onu hapiste hep birlikte yazdık' dedi. 'Ben onlara sorardım, onlar bana anlatırdı. Ben destandan parçalar yazar, onlara okurdum. Böyle böyle yazıldı destan. Edebiyatla uğraşanlar bilirler ki, destanın doğuşu böyledir. Destanı halk sanatçısıyla birlikte yapar'. Ben dedim ki: 'Hapishane olmasaydı sen gene halka gitmenin yolunu, onunla birlikte büyük bir destan oluşturmanın yolunu bulurdun.' Çok alçak gönüllü adamdı, buna karşılık vermedi. Birkaç gün sonra ya bu konuşmamın üstüne düşünmüş ya da ayrı bir konu olarak üstüne varmış 'Ömrüm hapishanede geçmeseydi, ben böyle olmazdım' dedi. 'Daha çok çalışır, belki de iyi bir şair olurum' " (Yaşar Kemal, Baldaki Tuz, s.349). Aynı eserde ünlü yazar, Nâzım'ın başka yönlerine de değiniyor; "Onun en büyük özelliği, ondaki sonsuz halk inancı ve halk sevgisidir... Dostoyevski'nin el yordamıyla bulduğu halk sevgisi onda bir bilinçtir... Nâzım Hikmet, bir ömür boyunca, sevginin, dostluğun, aydınlığın, güzelliğin türküsünü söylemiştir" (s.352,353) Bunlara bir de "umudun türküsünü" eklemek gerekiyor çünkü büyük komünist şair en kötü zamanlarında bile umutsuzluğa düşmemiş, "her şeye rağmen ve her şeyden dolayı" umut etmeyi, inanmayı sürdürmüştür: Piraye'ye yazdığı Saat 21-22 şiirlerinden birinde:

*Sevgilim,
bu ayak sesleri, bu katliamda
hürriyetimi ve ekmeğimi ve seni kaybettiğim oldu.
Fakat açlığın, karanlığın ve çılgınlıkların içinden
Güneşli elleriyle kapımızı çalacak olan
Gelecek günlere güvenimi kaybetmedim hiçbir
Zaman"*

Yine bir şiirinde:

*"Bir bayrak dalgalanır kafamda
kan gibi kızıl*

(...)

*Bir şarkı söylerim
bütün fidanlarım ümitli
şarkılarında kavgası, kaderi,
sevinci insanlarımızın
ve elimde kadının elime dokunamayan eli"*

Nâzım, en zor koşullarda dahi bu "nikbinlik"i kaybetmemiştir. Ona bu enerjiyi, bu yaşam sevgisini veren sahip olduğu dünya görüşüdür elbette. Nâzım, açık ki "Sevinç İşçileri"nin en büyüğüdür. Yüreği her an her saat umut ve sevinç üretmekle kalmadı, bunu insanlara da taşıdı durmadan. Ömrünün on üç yılını aralıksız hapislerde geçirdi; toplam on beş yıl hapis yattı; ama "Bakıyorum geceye demirlerden\ ve iman tahtamın üzerindeki baskıya rağmen\ kalbim en uzak yıldızlarla birlikte çarpıyor" dedi. Yine Piraye'ye yazdığı bir şiirde şöyle demektedir.

*"Sevdiğiniz komünisttir
on yıldan beridir hapistir
yatar Bursa Kalesinde
hapis ama zincirini kurmuş yatar
en ala mertebeye ermiş yatar
yatar Bursa Kalesinde"*

Yaşadığı onca baskıya, hapse rağmen "Fevkalade memnunum dünyaya geldiğime" diyen odur. Kimine göre lafı bile edilmeyecek, ona sorsanız bütün bir ömür olan on üç yıl hapisliği bir çırpıda delip çıkan da odur. "Ben yirminci asırlıyım\ ve bununla övünüyorum\ bana yeter yir-

minci asırda olduğum safta olmak\ bizim tarafta olmak\ ve dövüşmek yeni bir âlem için\ Dostlar ki\ bir kere bile selamlaşmadık\ aynı ekmeğe, aynı hürriyet, aynı hasret için ölebiliriz\ Düşmanlar ki\ kanıma susamışlar\ kanlarına susamışım...” diyen de Nâzım’dır. O, zaman içinde insanları tanımanın ustası olmuş, dostu düşmandan ayırmakta ustalашmıştır. Ve artık kendisini “Hapiste yatacak olanlara öğütler” verecek kadar kıdemli hissetmektedir. “Dünyadan, memleketinden insandan\ umudun kesik değil diye\ ipe çekilmeyip de atılırsan içeriye\ yatarsan on yıl on beş yıl\ daha da yatacağından başka/ sallansaydım ipin ucunda\ bir bayrak gibi keşke demeyeceksin” diyor büyük şair “belki bahtiyarlık değildir artık\ boynumun borcudur fakat\ düşmana inat\ bir gün fazla yaşamak” diyor. İçeride mektup beklemenin tatlı ama tehlikeli bir uğraş olduğunu, bir tutsağın yaşını unutmaması, kendini biten ve bahar akşamlarından koruması gerektiğini, bir de ekmeği son lokmasına dek yemeyi bir de ağız dolusu gülmeyi hiçbir zaman unutmaması gerektiğini söylüyor. Kuyunun dibindeki taş gibi yalnız kalsa da kırk günlük yerde yaprak kımıldamasını hissetmesi gerektiğini anlatıyor. Ve en sonunda “yani içerde on yıl, on beş yıl\ daha da fazlası hatta geçirilmez değil, geçirilir\ kararmasın yeter ki sol memenin altındaki cevahir” diyerek aslolanın umutlu olmak, yürekteki ateşi karartmamak olduğunu anlatıyor. Başka bir yerde de, “asıl en kötüsünün ‘insanların bilerek, bilmeyerek\ hapishaneyi kendi içinde taşıması’ olduğunu söylüyor. O yıllarca hapis yatıyor ama hiç hapishanenin içine sızmasına izin vermiyor. Yıllar karşısında granit bir duvar gibi duruyor ve “etin gevşemesine bir başka tabir gerek\ Zira ihtiyarlamak demek\ kendinden başka hiç kimseyi sevmemek demektir” diyor. Yine bir başka yerde

"sevdiğim müddetçe ve sevebildiğin kadar\ sevdiğine herşeyini verdiğin müddetçe ve verebildiğin kadar gençsin" diyor. Hapishanede durup dinlenmeden araştırıyor. Her gün yeni şeyler öğreniyor. Ve öğretiyor. Dayısı kızı Münevver'e yazdığı bir mektupta: "Sosyalizm\ yani şu demek ki dayıkızı\ senin anlayacağın yani\ el kapısının yokluğu değil de\ imkânsızlığı\ sosyalizm\ devirmek dağları elbirliğiyle\ ama elimizin öz biçimini\ öz sıcaklığını yitirmeden\ sevgilimizin bizden ne şan ne para\ vefadan başka bir şey beklemeyişi\ sosyalizm yani yurttaş ödevi sayılması bahtiyarlığın\ yahut mesela\ bu seni ilgilendirmez henüz\ esefle, güvenle, emniyetle gölgeli bir bahçeye girer gibi\ girebilmek usulca ihtiyarlığa\ ve hepsinden önemlisi çocukların ama bütün çocukların\ kırmızı, elmalar gibi gülüşü" diyor. Ve belki de sosyalizmin en güzel tarifini yapıyor bu satırlarla.

Nâzım cezaevindeyken Hitler faşizmi sosyalizmin anayurduna saldırıyor. Stalin'in komutanlığında ve SBKP önderliğinde bütün bir Sovyet halkı, Nazilere karşı ayağa kalkıyor. Nâzım bulunduğu Bursa cezaevinde edindiği kırık dökük, küçük bir radyodan ve küçük kâğıt parçalarını birbirine ekleyerek elde ettiği büyük bir kâğıda kendisinin çizdiği bir harita ile an be an savaşın gelişimini izliyor. "Çizmek Moskova dolaylarının resmini" diyor bir şiirinde "kurşun kalemle çizmek onların kanlarıyla çizdiklerini" ve Nâzım, "Memleketimden İnsan Manzaraları"nın en güzel şiirlerini Stalingrad'da, Moskova önlerinde faşizme karşı savaşanlar için yazıyor. 28 Panfilovcu için yazdığı mısralar bugün hala canlılığını koruyor. Ve belki de bugüne kadar hiçbir şair Nâzım gibi anlatamamıştır oradaki kahramanlığın destanını. "Düşman inanamayacak kadar uzaktı Moskova'dan / yepyeni bir insan boyu uzaktı" diyor. Nazi ordusuyla sosyalizmin

başkenti arasında yenilmez bir gücün, sosyalizmin yeni insanının durduğunu anlatıyordu. O insanlar ki şaşmak bahsinde çocuk olan ama tankların demirlerine yapışan elleri, yapıştığı yerden koptuğu halde tankların zincirlerini bırakmayan insanlardır. O insanlar ki düşman mevzilerinin üzerine göğüslerini açarak gidenlerdir. Sosyalizmin Anayurt Savunması böyle kazanılıyor. Kızılordu Hitler faşizmini böyle yeniyor ve sosyalist sisteme saldırmanın faturasını ona acı ödetiyor. Hitler faşizmini inine kadar kovalıyor ve insanlığı bu büyük beladan kurtarıyor. İşte Nâzım o ölümsüz mısralarıyla bu kahramanlığı destanlaştırıyor.

NÂZIM'IN DİZELERİNDE ÖLÜMSÜZLEŞENLER

Nâzım, sadece Moskova önünde faşizme karşı savaşılanların değil, Madrid kapısında Franko faşizmine karşı “No Passaran” diyerek nöbet tutanların da şiirini yazıyor. “Karanlıkta Kar Yağıyor” şiirinde ayakları üşüyen nöbetçiye “Karanlıkta kar yağıyor\ sen Madrid kapısındasın\ karşında en güzel şeylerimizi\ ümidi, hasreti, hürriyeti\ ve çocukları, öldüren bir ordu” diyor, “Biliyorum\ ne kadar büyük ne kadar güzel şey varsa\ insanoğulları daha ne kadar büyük ne kadar güzel şey yaratacaklarsa\ yani o korkunç hasreti\ daüssıslası içimin\ güzel güzlerindedir\ Madrid kapısındaki nöbetçimin.” Yine Fransa’da faşizme karşı direnişin başını çeken komünist partisinin “en katıksız evlatlarından biri” olan, “kafasıyla kitapların arasından kavgaya gelen\ fakat ona namuslu bir amele gibi sadık olan” komünist gazeteci Gabriel Peri’yi anlatıyor şiirlerinde. Kurşuna dizilmeden önce insanlığa son bir kez seslenen ve o “sabah şafakla bitecek olanı\ elinden gelseydi tekrarla-

mak\ tekrarları yine\ aynı yerden başlayıp\ aynı yerden geçerek\ ve yine gerekirse aynı yerde bitirmek üzere" dediği Humanite'nin başyazarını ve onun şarkı söyleyen yarınları hazırlamak için nasıl Enternasyonal söyleyerek ölümsüzleştiğini anlatıyor. Bir başka şiirinde Yunanistan Komünist Partisi'nin yiğit savaşçısı Beleyannis'i anlatıyor Nâzım. Karanfilli Adam adını verdiği Beleyannis'in idam kararından hemen sonra çekilmiş resmini koyuyor masanın üzerine ve "gülüyor Beleyannis" diyor. "Türküler ancak böylesine hilesizdir\ ve ancak komünistler ant içerler böylesine hilesiz"

Nâzım tüm şiirlerinde yeni bir dünya için savaşanları anlatıyor. Umutsuzluğun içinde umudu temsil edenleri... Asılan partizan Tanya'yı anlatıyor örneğin. Gerçek adı Zoe olan ama faşist cellatlara gerçek adını vermemek için Tanya diyen partizanı anlatıyor. Tüm işkencelere rağmen konuşmayan, Nazi işkencecilerini yoran ama kendisi yorulmayan on sekiz yaşındaki Sovyet Partizanı Tanya'yı... "Geliyor bizimkiler \ duyuyorum nal seslerini" diyerek Nâzım'ın mısralarından haykıran genç kıızı...

Nâzım tüm şiirlerinde diyalektiği adeta oya gibi işliyor. Şiirlerinde doğadaki değişim süreçlerini, zıtların mücadelesi ve birliğini, yadsımanın yadsınmasını, bütün halinde diyalektiği duyumsayabiliyor insan. Her şeyin nasıl birbiriyle bağıntılı olduğunu, toprakla demirin, hayatla ölümün nasıl iç içe geçtiğini insan Nâzım'ın şiirlerini okuyunca daha iyi anlayabiliyor. "sukut yok hareket var" diyor bir şiirinde "bugün yarına çıkar\ yarın bugünü yıkar\ ve bu durmadan akar akar akar..." Bir şiirinde "Rüzgâr akar gider" diyor "aynı kiraz dalı bir daha sallanmaz aynı rüzgârda" Değişimin, hareketin zorunluluğunu vurguluyor hep. Ve ölümü insanın nasıl karşılaması gerektiğini anlatıyor. "Bir gülüşün ateşiyle yakmasını biliriz ölü-

mün önünde cigaramızı” diyor “çizmişiz rotamızı \ dostların alkışlarıyla değil gıcirtısıyla düşmanın dişlerinin” ve bir başka şiirinde “Paydos diyecek bize bir gün tabiat anamız \ gülmek, ağlamak bitti çocuğum \ ve yeniden uçsuz bucaksız başlayacak \ görmeyen, konuşmayan, düşünmeyen hayat”. Nâzım, bilgilenme sürecini yine en güzel bir şekilde şiiriyle anlatır: “beynimiz bal yoğuran bir petek/ ona balı dolduran arıdır hayat/ aldığımız hislerin/ sonsuz pınarıdır kâinat”. Ve bir yerde insanlığın nasıl diyalektik bir dönüşümle bugüne geldiğini ilk yaşamın suda başladığını anlatmak için “anan, kızın olan denize inan” der. Bir başka yerde “Denize dönmek istiyorum/ denize dönmek istiyorum/ suların aynasında boy verip görünmek istiyorum” diyerek evrimin ve değişimin sürekliliğini anlatır.

Nâzım'ın şiirlerinde en belirgin yan içerdiği insan sevgisidir. Oğlu Mehmet'e ithafen yazdığı bir şiirinde Tohuma, toprağa, denize inan/ insana hepsinden önce/ Bulutu, makinayı/ kitabı sev/insanı hepsinden önce/kuruyan dalın/sönen yıldızın/sakat hayvanın/duy kederini/hepsinden önce insanın/sevindirsin seni cümlesi nimetlerin/ sevindirsin seni karanlık ve aydınlık/sevindirsin seni dört mevsim/ama hepsinden önce insan sevindirsin seni demektedir.

Nâzım, içeride sadece şiirler yazmamıştır. Roman ve tiyatro eserleri de yazmıştır. Kendi yaşam öyküsünü anlattığı Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim yurtdışında Romantikler adıyla yayınlanmıştır. Kan Konuşmaz adlı bir eserde bir çocuğun gerçek anne babasının onun fizyolojik anne babası mı yoksa ona emek veren, onu yetiştirip büyüten mi olduğunu tartışmıştır. Ferhad ile Şirin adlı tiyatro eserinde ünlü halk hikâyesini yeniden yorumlamış ve Ferhad'ın Şirin'le kavuşabilmesi için Şirin'in ablası Mehmene Banu'nun şart koştuğu çok uzak

bir yerden dağı delip susuzluktan kırılan Arzen halkına su ulaştırması şartını Ferhad'ın yerine getirdiğini ama bir noktadan sonra şirin'e olan aşkının toplumsal bir aşka dđnüştüđünü, şirin'e ulaşması için Mehmene Banu'nun şart koştuğu şartı kaldırmasına rağmen, Ferhad kendisini bekleyen şirin'in de gücenmesini göze alarak Arzen halkına suyu getirmek için dağı delmeye devam ettiğini anlatır. Nâzım bu şekilde daha birçok tiyatro eseri yazmıştır. Bunlar sonradan oyunlaştırılmıştır.

NÂZİM SOVYETLERDE

Nâzım, hapisliğinin son yıllarında af sđy-lentilerinin ortalarda dolaşması ve kendisi için başlatılan özgürlük kampanyasına destek olmak amacıyla açlık grevine başlıyor. Kendisine yapılan haksızlığın düzeltilmesini ve biran önce serbest bırakılmayı istiyor. 18 gün açlık grevi yapıyor. Bu sırada yazdığı bir şiirde "Ben bu Mayıs ayında/ ne hapisteyim ne açlık grevinde/ yatıyorum çimenin üstünde geceleyin/ Gözleriniz yıldızlar gibi başucumda/ ve elleriniz bir tek el gibi avucumda". Durumunun giderek kötüleşmesi üzerine avukatının ricasıyla açlık grevine ara veriyor ama serbest kalmayınca yeniden açlık grevine başlıyor. Annesi Celile Hanım bu sırada elinde bir dövizle Galatasaray Köprüsü üzerinde oğlu Nâzım Hikmet'e özgürlük istiyor. Celile Hanım günlerce burada insanlara oğlunun özgürlüğü için sesleniyor. Ve en nihayetinde çıkan af yasasıyla 13 yıl 5 ay sonra özgürlüğüne kavuşuyor. Çıktıktan sonra yine sıkı bir şekilde takip ediliyor, iş verilmiyor, işsiz kalıyor, polis sürekli Nâzım'ı ve ailesini rahatsız ediyor. Nâzım, 17 Kasım 1951'de Karadeniz'de kendisini alacak bir gemiye rastlamak umuduyla Tarabya sahilinden bir sürat motoruyla yanında yazar ga-

zeteci Refik Erduran olmak üzere denize açılıyor. Karadeniz açıklarında onları fark eden bir Bulgar gemisi olan Plehanov, Nâzım'ı gemiye alıyor. Nâzım önce Bulgaristan, ardından 29 Haziran'da Moskova'ya gidiyor. Moskova'da parti yetkilileri ve Sovyet Yazarlar Birliği tarafından çiçeklerle karşılanıyor. Uçaktan inerken sosyalizmin anavatanına gelmiş olmaktan duyduğu sevinci dile getiriyor.

Nâzım'ın bundan sonraki yılları memleketine duyduğu hasret, komünist partiler toplantılarına katılma, yeni şiirler yazma, barış elçisi olarak çalışma, dünyanın dört bir tarafına yolculuklar yaparak, toplantılara katılma, sosyalizmi anlatma şeklinde geçiyor. Zaman zaman Türkiye'den yanına gelen yazarlarla görüşüyor. Bu dönemde en çok Küba'da bir devrim olmasından heyecan duyuyor. Ölmeden kısa bir süre önce 1961'de Küba'ya da gidiyor. Havana Röportajı adlı şiirinde Küba Devrimini anlatıyor:

*“Fidel’ de içlerinde 82’nin 12’si sağ kalmıştı
Fidel’de içlerinde 12 kişiydiler 56’ın Kasımında
Fidel’ de içlerinde 150 kişiydiler Aralıkta 56’nın
Fidel’ de içlerinde 500 kişiydiler Şubatında 57’nin
Fidel de içlerinde 1000 oldular 5000 oldular
Fidel de içlerinde
Fidel’de içlerinde bir milyon yüz milyon oldular
Yıktilar Batista’yı 1959’un Ocağında*

(...)

*ve Birleşik Amerika Devletleri hava, deniz ve
kara kuvvetlerini*

ve Birleşik Amerika Devletleri dolarını

ve Küba’nın havasında ağır çiçek kokularına

karışık ter kokusu dağıldı

yani Birleşik Amerika Devletleri korkusu”

Ve ömrünün son döneminde sevdalandığı Vera Tulyakova için yazdığı Saman Sarısı adlı şiirinde şair Abidin Dino'ya "sen mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin" diyor ve ekliyor "1961 yazı ortalarındaki Küba'nın resmini/ çok şükür çok şükür bugünü de gördüm/ ölsem de gam yemem gayrının resmini yapabilir misin üstat". Ve Abidin'e "sen el resimleri yaparsın Abidin/ bizim işçilerin, ırgatların elini/ Kübalı balıkçı Nikolas'ın da elini yap karakalem/ Kooperatiften aldığı yepyeni evin duvarında okşamaya kavuşan/ ve okşamayı bir daha unutmayacak olan/ ferah bir duvarı okşayabildiğine inanmayan/ artık bütün sevinçlere inanan/ Kübalı balıkçı Nikolas'ın elini/ Fidel'in sıkıdığı eli/ şekerkamışı gibi yeşerip ballanan umutların eli/ yalansız hürriyetin eli" diyerek sosyalist sistemin insanlara kazandırdıklarını anlatıyor.

Yine Havana Röportajı şiirinde "mimarlara rastlıyorum" diyor, "güneşten aydan yıldızlardan daha doğrusu çok ama çok daha mutlu yaşanan bir dünyadan/ diyelim ki yirmi birinci yüzyılımızın ortalarından gelen ve bıyıkları yeni terlemiş mimarlara rastlıyorum/ bahçeler ve yapılar yapıyorlar/ ama insan gücünün bugüne dek yeryüzünün hiçbir yerinde görmediği/ biçimlerle, renklerle, rahatlıklarla/ (...) meğerse ne kadar çok, ne kadarda güzel ve de hemencecik söylenecek sözleri varmış sosyalist devrim mimarlarının Küba'da/ işçilere köylülere, aydınlara/ (...)işçilere rastlıyorum/ hiç kimse onlar gibi böylesine güvenle geçmedi sokaklarından Havana Havana olalı beri" diyor. Ve adeta özlemlerinin bir kez daha, bir kez daha doğrulanmasından duyduğu mutluluğu bir çocuk gibi haykırıyor. Dünya üzerinde başka sosyalist devletlerin kurulmasıyla Nâzım, ömrünün son yıllarında kelimenin tam anlamıyla bahtiyar oluyor. Henüz memleketinde sosyalizm kurulmamıştır ama bir

gün hürriyetin en şanlı elbisesiyle işçi tulumuyla kendi memleketinde dolaşacağına inanmaktadır. Ve tohumların tohumunu, serpilip gelişeni, Türkiye işçi sınıfını selamlıyor. Büyük umudunu korumayı sürdürüyor: Aya gidilecek/ daha da ötelere/ teleskopların bile görmediği yere/ Ama bizim dünyada ne zaman kimse aç kalmayacak/ korkmayacak kimse kimseden/ yermeyecek kimse kimseyi/ umudunu çalmayacak kimse kimsenin/ işte ben komünistim bu soruya karşılık verdiğim için diyor.

Nâzım, tüm yaşamı boyunca tüm benliğiyle komünizm için savaştı. Yaptığı her şeye ve tabii sanatına bu yön verdi. Nâzım'ı Nâzım yapan şey onun komünist kişiliğiydi. Mavi Gözlü Dev, hep komünist bir toplumun hayalini kurdu. Piraye'ye yazdığı bir şiirde "Hangimiz ilk önce/ nasıl/ ve nerede ölürsek ölelim/ seninle biz/ birbirimizi/ ve insanların en büyük davasını sevdik/ dövuştük onun uğruna/ 'yaşadık' diyebiliriz" diyecektir.

Büyük komünist şairimiz 3 Haziran 1963'te Moskova'da geçirdiği bir kalp krizi sonucu yaşama veda etti. 3 Haziran 1963'te dünyanın en içli, en duyarlı, en büyük yüreklerinden biri durdu. Vasiyetinde istediği gibi Anadolu'da başucunda bir çınarın olduğu bir köy mezarlığına gömülemedi ama Moskova'da yazarlara ayrılmış Novodeviçiye Mezarlığında, ölümsüzlük yatağına kondu. Onun hayalini kurduğu komünist dünya henüz kurulamadı ama Mavi Gözlü Dev'in düşünün bir gün gerçekleşeceğini gösteren belirtiler dünya üzerinde hızla atıyor. O gün geldiğinde onun Davet şiirinde "yaşamak/ bir ağaç gibi tek ve hür/ ve bir orman gibi kardeşçesine" dizeleriyle dile getirdiği, hasretini duyduğu, kolektif yaşamda yeryüzü üzerinde kurulmuş olacaktır.

GÜNEBAKAN

Günebakan, yanından ışıltılarla akıp geçen nehre baktı; lepiska saçlarını yıkamak isterdi nehirde, onun sesini dinlemek, yanağını nehre yaslayıp uyumak isterdi ve uyandığında bir gökkuşağını başucunda bulmayı. Bu daha önce hiç görmediği bir gökkuşağına benzesin isterdi. Tüm gökyüzünü kaplayan bir gökkuşağı... Her bir rengi ayırt edilebilecek denli belirgin, kocaman gülümseyişli bir gökkuşağı... Lepiska saçlarına yansıyan, onu düşler âleminin içine alan, nehrin akışının eşsiz müziğiyle harika bir uyum gösteren bir renk cümbüşü... Her renkten her ırktan inanların hep birlikte çektiydikleri bir fotoğraf gibi... Yapılamaz denilen mutluluğun resmi gibi.

Gökkuşağı renklerini yüzyıllardır insanları karşılık beklemeden ısıtan güneşten damıtmıştı. Güneşin renklerini imbikten geçirmiş, hiç bitmeyecek bir sevda gibi sahiplenmişti. Günebakan belki de ömründe ilk defa rengin her çeşidini böyle bir arada, böyle uyumlu görüyordu. Bir an olsun gözlerini ayıramadı ondan. Her rengi duyumsamak, her tonu yudumlamak istedi. Kara gözlerine dalan bu renk selini kirpikleriyle kucakladı birkaç kez. Sonra toprağa tutunduğu günden bugüne geçen tüm günler boyunca düşlerinde yer eden güneşin suretini bir turuncu gibi gökkuşağının yanında hayal etti. Eşsiz bir güzellikti. Güneşin turuncu

sıcaklığı gökkuşağının renklerini daha bir canlandırmıştı... Bulutlar gelip geçiyordu ama ne güneşi ne gökkuşağını örtebiliyordu. Gökkuşağı umut rengindeydi; gitse bile yüreklere rengini bırakırdı.

Günebakan gökkuşağı hiç kaybolmasın istedi. Oysa bu mümkün değildi. O bir gün yine böyle her yanı renklerle donatmak için geri dönmek üzere şimdi veda ediyordu. Günebakan onun renk renk soluşunu en ince ayrıntısına kadar izledi izledi. Bir an nehrin müziğini unuttuğunu fark etti; ama o öyle bir neşe ile akıyordu ki, onu yeniden kendine getirmesi için küçük bir çakılın kıyıya vurması yetti. Günebakan gökkuşağını gördükten sonra nehrin şırıltısını daha önce hiç dinlemediği gibi dinledi. Sanki bir şeyler anlatmak istiyor, içinde biriken bir şeyleri gürül gürül bağırarak istiyordu. Günebakan, lepiska saçlarını toplayıp kulak kabarttı. Nehir birden sertleşti... Derin bir sessizlik oldu. Bu sessizlik onun en güçlü çığılığıydı belki de, kimse anlamadı.

Nehir akmaya devam ediyordu. Sığ ırmaklar gibi değil, vakur bir nehir gibi akıyordu. Günebakan lepiska saçlarını eğdi ona doğru. Nehirde aksini gördü. Kendinden korktu bir an. "Ey dertli ozan" dedi. Kendi kendine "bu muydu bana göstereceğin hazan" çok uzaklardan bir ses duyuldu: "Ey Günebakan! Lepiska saçların onun dudaklarını yaktı. O artık bir nehir değil, bir yanardağ lavı." Günebakan buna bir anlam veremedi. "Sudaki aksini seyrederken ona nasıl böyle karar vermiş olabilirsin" diye düşündü. Ağladı. Kara gözlerinden dökülen yağmur damlaları nehre yeniden hayat verdi.

ISSIZ ADA VE SAVAŞ ZIRHLISI YAHUT PENELOPE VE ODYYSEİA

Bir şairin bir mısrasını okuduğunuz zaman, onun dünyasına girmişsiniz demektir. Ben Ruhan Mavruk'un mısralarını okumaya başladığımda onun dünyasına girdiğimi düşünüyorum. Ve bir şairi öyle yüzeysel tanıyamazsınız. Bir şairi gerçekten tanımak istiyorsanız, onun mısralarından derin anlamlar çıkarabilmeyi de bilmek gerekir. Bunu yapabildiğimi söyleyemeyeceğim ama tanımak isteyen herkesin bu çabaya girişmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü büyük bir keşiftir. Her mısra, her mısradaki her kelime belki de büyük sancılarla doğmuştur. Çünkü, şiir işçiliktir, bu doğru. Şiir gerçek anlamda bir işçilik... Şiir yürekle yapılan bir işçiliktir aynı zamanda. Ve hepimizin bildiği gibi devrim denen şey de aslında işçinin yüreğinden başka bir şey değildir. İşçinin yüreğinin çarpışıdır. Onu hissedebilmektir devrim. Hani her zaman diyoruz ya, "Devrim ya ruhumuzdadır ya da hiçbir yerde" diye. Eğer gerçekten yüreğiniz çarpıyorsa, eğer gerçekten dışarıda yürürken devrimi içinizde hissedebiliyorsanız şairsizsiniz demektir. Çünkü şairlik oturup güzel mısralar yazmak değil sadece, şairlik hissedebilmek ve tarihine tanıklık edebilmektir bence.

"Şiir düşüncenin duygusal karşılığıdır" diyor. Ben şimdi kendi sözlerimden derlediğim bir bölüm sunacağım size. "Şiir tutkularımdan geçe geçe ulaştığımız erdemdir. Kendi derinliklerini arayan

genç bir kadındır o. Bu arayışın sonunda kendi estetiğini arayan devrimcilerle tanıştım. Akarsuyun başından ayrılmayan, yozlaşmaz çünkü.” Çünkü Ruhan hiçbir zaman akarsuyun başından ayrılmamıştır. Hep akışın içerisinde olmuştur. Onun içinde kirlenmemiştir. Çünkü akan şey kirlenmez. Devinen şey pas tutmaz.

“Şiir benim var olma nedenimdir” diyor. Birçok şair şiir yazar belki de birçok insan şiir yazar ama her halde çok azı için bu “var olma nedenidir.”

“Şiiri bitiremezler, acının ve direnişin çocuğudur o çünkü” diyor. Ve bu memlekette bu kadar çok acı yaşanırken, bu kadar çok direniş yaşanırken, katliam gerçekleştirilirken şiirin bitmesi mümkün değil. Şair de bitmeyecek bu memlekette, şiir de bitmeyecek demektir.

“Ben de kendi imgemi arıyorum.” diyor. Demek ki bu arayış hala sürüyor. O bir arayışçı, Gilgames Destanı’nı okuyanlarınız bilir. Gilgames Destanı’nın başında da Gilgames ilk defa bu arayışa, mücadeleye çıktığında, arayış düşüncesiyle yola çıktı. O da bir arayışçıdır aslında. Şairler de demek ki büyük birer arayışçıdır.

“Issız Ada yalnızlığıyla çoğul, yapraklarına her dilden türküler öğretmiş, şenliklerinde dalgalara zılgıtlar çektiren firari âşıkları içinde uyutan yalnız bir ada. Savaş zırhlısına gelince, onu anarsınız canım. Savaşanlar da var bu ülkede, demek ki savaş zırhlısı savaşanlar, yani devrimciler. Issız Adaysa zaten anlıyorsunuz. Onun kim olduğunu biliyorsunuz. Az önce itiraf etti. “Açılırim bir yangının saçlarında geceye/ sevda çeker hep uzaktan/ yıldızlar gül döker eteklerine/ sesim kayalıklarda sıcak bir rüzgâr/ her acı sığmıyor işte şiire.” Demek ki o da ne kadar uğraşırsa uğraşsın her acıyı her sevgiyi her sevdayı şiire sığdırabilmiş değildir henüz. Henüz diyelim ona. Belki gelecekte daha

fazlası daha çoğu olacak -ki böyle olacağını düşünürüz.

"Kanatlarını ışığa kaptıran pervanelerden yanan, yıkılan ocaklardan arta kalan puslu hüznünle zaman zaman dolsam da hep elindeki kitapları göğsüne bastırarak koşan üniversiteli bir kızın yüreğini taşıdım" diyor. "Coşkumu direnenlerden aldım/ Akarsuyun başından hiç ayrılmadım, kirlenmemek için" Aslında fiyortları okuduğunuzda oradaki Nihal'i okuduğunuzda onun kendisi olduğunu da çıkarabiliyorsunuz. Orada uçarı, deli dolu taşkın bir çağlayan gibi sürekli akan bir insanla karşılaşsınız. O aslında Ruhan'ın tam kendisidir. "Yaşamın özünde diyalektik, diyalektiğin özünde ise hareket vardır. Şiir tek başına dünyayı değiştiremez. Değiştirecek coşkuyu ve umudu verir yalnızca" Bu çok önemli. "Şiir tek başına dünyayı değiştiremez. Değiştirecek coşkuyu ve umudu verir" diyor. Gerçekten Nazım'dan, Aragon'dan, Eluard'dan. Neruda'dan, büyük şairlerden, kendi şairlerimizden Adnan Yücellerden, Ahmed Ariflerden, Hasan Hüseyinlerden, Ruhan Mavruklardan yüreğinde dize taşımayan kaç kişi vardır? Bir ya da birkaç dizeyi, en azından duymuşsunuzdur. En azından aklımızın bir köşesine yazmışızdır. Öyle kalmasa da dönüşüme de uğrasa o mutlaka bir yerde bize umut veren, bize güç veren bir mısra bir dize olarak her zaman bulunur.

Ahmed Arif'in deyiimiyle "mısra damıttığını" biliyorduk onun, fırtınalara alışkın Issız Ada'ya bu kadar yaklaşmayı başaran Savaş Zırhlılarından sayabilirdik ne de olsa kendimizi... "Zamana bırakılan günler" buharlaşıırken, o şiirin ve eylemin peşinden koşmaya devam ediyordu kendine ayırdığı öfkesiyle. O umudun türkücülerinden biriydi; şiirleriyle umut taşıyordu insanlara, öfkesi kendine kalıyordu. Bir de "içindeki karakolları yı-

kabilse” kim bilir insanlık ne harikulade mısralar kazanacaktır. Belki içindeki karakolları henüz yıkamamıştır ama o, buzdağının altında dahi atmaya devam eden bir yüreğe sahiptir.

Emeğin ve eylemin şairi Ruhan Mavruk, “bir şairin en içten şiiri” nasıl yazılır, “Issız Ada ve Savaş Zırhlısı” adlı kitabıyla gösteriyor bizlere. “Sevda ölüleri”nden, “yalnızlığının Führer”inden kaçıp kıyılarımıza yanaşan da odur. Kim bilir belki kaçak âşıkları uyutan Issız ada değil de savaş zırhlılarından birisidir o. “Kırılmış ıhlamur dalları” ağlamasın diye koşan da odur, “derinlerinin külleri savrulan” da. Önceleri yapraklara tutunmuştur, “yalnızlıktan ölmek için”, sonra kavgaya ve sevdaya, çevirdiği sayfalar sayesinde. Belli ki güneşli elleriyle kitaplardan bal toplayanlardan biri de odur. “Acı kavuşmalar”dan sevinçli kucaklaşmalara ulaşan da.

Şarkılar, özellikle sevinçli şarkılar yoldaşı olmuştur onun. “Uzak kadar yakın”dır her şeye. Yazdıkça güzelleşen bir ülkedir sevdası, “kir tutmaz.” Masallarla, mitolojiyle yoğrulmuştur her şiiri. Bir yanından Heidi bakar, bir yanından Apollon.

Ay ışığı ezgilerden süzülüp şiirlerde titreşirken, o aradığını bulur. Yılıya bırakılmış kentlerde bile o yıldız toplar. Koynunda yıldız büyütür.

Kendini umuda vurmadığı akşam var mıdır acaba? “Filistin askısında yıllar” var gücüyle omuzlarına asılırken, o şiir ırmağıyla meşguldür yine.

“Hüzünler alıp satan” bir çerçidir o. Yaşamın içinde hüzündedir sevinçler kadar. Aynı zamanda sürgün mültecidir, Nazım gibi vapurları her okşayışında elleri yanan.

Su içerken vurulan düşlerin buluştuğu göğeyi bakmayı ihmal etmez hiçbir zaman, çünkü o “karnında Kafkağı’na yol alan karıncalardan bir halkın

isyanını taşır". Kehribar gülüşlü çocuklar için yüreğini ortaya koymuştur çünkü o. Elinde bir kırmızı elması vardır; onunla katılır kavgaya.

"Türkü benizliler"in şairidir. Bu kitabıyla biz savaş zırhlılarına çok şey öğretiyor. Simurg Tufanı'nı yeniden başlatıyor, sesimizi postallar çiğnemesin diye. Tüm tutsaklar, onun şiirleriyle özgürdür şimdi. Hepsi bir imgenin sırtında kanat açmıştır özgürlüğe. Kirpiklerine asılı mayın tarlalarının patlamasına gerek yoktur artık. Çünkü kalbi dinamit kuyusu şairlerden biridir o. Kirpiklerine asılı o mayınlar patlarsa dinamitleri de infilak ettirir.

"Yaşamak direnmektir". Peki ya direnmek? Direnmek yaratmaktır; yani savaşmak. "Ne yaşımsız şiir ne de şiirsiz yaşam olur" diyor. Buna kesinlikle katılıyorum. Şiirsiz bir yaşamı asla kabul etmememiz gerekir. Devrimcilerin de tüm yoldaşlarımızın da şiirsiz bir yaşamı asla kabul etmemeleri gerekir. Yani sadece mücadele etmek yetmez. Sadece savaşmak yetmez. Bu işin bir de yürek yanı var. Bence o yanı da tamamlayan biraz şiirdir. Şiirler ve türkülerdir, şarkılardır. Bunlar olmadan öyle kuru kuruya mücadele verilmez diye düşünüyorum.

Ayıışığı için, "Hayatımda çok önemli bir yer aldılar. İncelik, derinlik ve güzel insanı buldum. Birlikte üretmek çok güzel." diyor. Bizce de onunla birlikte üretmek çok güzel. Onun gibi bir şairle, onun gibi bir insanla beraber olmak, burada olmak, bu çatının altında olmak ve birlikte bir şeyler yapabilmek çok güzel. "İrmak akıp gidiyor" diyor. Evet, ırmak akmaya devam ediyor. Hepimiz için. Ve biz onun içerisinde öğrenmeye devam ediyoruz. Yüreğimizi güçlendirmeye devam ediyoruz. Kendimizi güçlendirmeye devam ediyoruz.

“BEN BİR USANMAZ OZANIM DERDİM VARDIR İNİLERİM”

Bizi ozanın doğduğu şimdi yıkık dökük olan o kerpiç eve çıkaracak olan Bayırbağ Yokuşu’nu nereden bileceksiniz, değil mi? Ya da üzerine yılların ve bakımsızlığın çullanmış olduğu, bir zamanlar Gürün’ün en güzel bahçelerinden biri olan şaririn babası Şükrü Baba’nın özene bezene en güzel meyveleri yetiştirdiği o bahçeyi...

Yıllar sonra yazdığı “Anılar Irmağının Kıyısında” adlı şiirinde; kavaklar ışıldardı batıya karşı/ küskün dağlar gülkurusu/ yazılar kızılıtlı/ öyle çetin öyle hırçın bir çağdı ki öyle o/ sevmek yangın uğultusu/ sevilmemek yangını/ kavakların arkasında bir evdi/ mor patiska perdeleri oyalı/ göz alıcı kumrallığı akşamüstleri/ eşsiz bir çağlayandı/ ayrılmazdı pencereden bütün bir yaz/ aradığı o şehzade kim bilir kimdi/ hem severdik o çiçeği delicesine/ hem de sevmez görünürdük/ çocukluk işte/ kapışmamız sanki bir başka nedendendi/ yoksulluk dağ başında yalınayak keloğlan/ varsıllık su başında bir devdi/ yuvasız bir atmacaydı sevmek belki de/ döner ha dönerdi de taa yukarılarda/ konamazdı bir yerlere/ amaçsız bir yolculuktu sevmek/bir sürekli kaçmaktı kendi karnatlarından/ gidip gidip dönmekti hep aynı yere/ topu bulutlara tepmekti sevmek/çıplak atı deli dumanın sürmekti yazılarda/ ağaçların tepesine çıkıp inmektir sevmek/ kovalarla şarap içip o dinginlikte/ tabanca yumruk bıçak/ düğünlerde kıyasıya

halay çekmekti sevmek/ ben miydim topa vuran/
vururcasına yoksulluğun başına/ top çıkardı yıldızlara/
bütün gözler yıldızlara/ kız bakardı yıldızlara/
saçları sular gibi/ akardı pencereden/ ben miydim
çıplak atı/ koşturan deliduman/ at giderdi çevrenlere/
masallar çevrenlere/ saçları sular gibi/ akardı
pencereden/ duruyor daha orda/ gün batarken daha
orda/ kaçaklar daha orda/ duruyor daha orda/ o sevmek
daha orda/ teptiğim top bulutlarda/ sürdüğüm at
bulutlarda/ yüzdüğüm çay bulutlarda/ kavgalarım
özlemlerim/ dönmedi/ daha orda/bulutlar nerde?/
bulutlar nerde?/ o kız artık yok orda/ o saçları
çağlayanlı/ o gözleri kuşlarlı/ o kuş artık yok
orda/ yok orda o çocuklar/ yok orda o kavgalar/
o kıskançlık yok orda/ o gizlemek yok orda/
varsam baksam o bahçe varsam baksam o akşam/
o bahçede yok orda/ o akşam yok orda/ya ben
nerelerdeyim/ ya ordaki ben nerde?" diyerek
anlattığı çocukluk ve ilk gençlik yılları ve onların
geçtiği mekânlar zamana yenik düşmüştür artık.

"Gürün'de doğdum" diyecektir bir başka şiirinde;
"mutlu günlerin dışında/ ekmek kavgasının içinde
doğdum/ tutsak sabahlar yaşadım/ masmavi
özlemlere kandım/ kavak yapraklarında sakız
gibi güneşler/ yitik bereketler arkasında çırpıplak/
düşlerle savrulup gitti çalınmış çocukluğum/
gezdim/ sevdim/ okudum/ topraktan kaldırıp
elimi/ alınma koydum/ yangın yerlerinde güneşe
karşı/ öfkeyle gülen gözler/ yıpranmış yalın eller/
kitaplar çekmiş perdeleri kapkara gördüm/
acıydı sevinçti korkuydu hınçtı/ keremdi garipti
karacaoğlandı/ yunustu sinandı/ mustafa kemaldi/
destanlar ortasında çalkandım durdum/ zorlu dağlar/
zorlu beller/ yorgun tarlalarda zorlu acılar/
onların yüzlerinde gördüm ağrımın aynasını/
gözbebeklerimde yaşadım/ insan dedim/ ba-

riş dedim/ vurun demedim/ bir kancık dönemeçte
bir ölümlü gün/ yirmi üç baharında/ kelepçe değil
kollarımda/ yiğitler anası memleketim.”

Ozanın şiirle tanışıklığı çok erken yaşlarda başlar; daha okula bile gitmiyordur. Sonra 11-12 yaşlarında Kerem gibi, Pir Sultan Abdal gibi ve hatta Rıza Tevfik gibi şiirler söylemeye çalışıyor. El altında bulabildiği Arapça dergileri topluyor, bunlarda şiir olduğunu düşünüyor. Ve sadece bu nedenle kendi bulduğu bir yöntemle Arapça öğreniyor. Yaşı daha 12-13'tür. Ortaokul yıllarında (Liseyi Adana Erkek Lisesinde okuyor) hece ve aruz vezni ile şiir yazmayı deniyor. Aynı yıllarda özgür koşuğu da deniyor ve aradığını onda buluyor. “Ozanın da yaşı yoktur, şiirin de” diyecektir yıllar sonra “Ozan radyum, uranyum gibi bir madendir: Şiiryum! Kendini yiyip bitirmesi beşikten mezara dek sürer ozanın; yanar, yanar, yanar, durmadan yanar! Solumaktır şiir, yürümektir, yüzmektir, yiyip içmektir, çalışmaktır, sevmektir, kavga etmektir, gülüp ağlamaktır şiir ozan için.

1927 yılında Sivas'ın Gürün ilçesinde Demiryolu işçisi Şükrü Baba ile okuması yazması olmayan “Türkçesi yetmeyince derdini anlatmaya kalkıp oynayan” Gülüşan Ana'nın oğlu olarak dünyaya gelen ozan Hasan Hüseyin 1950 yılından Gazi Eğitim Enstitüsünü bitiriyor. Maraş'ın Gökşun ilçesinde öğretmenlik yaparken çocuklara “al elmayı benden al/ benden alma elden al” türküsünü öğretmekle “komünizm propagandası yaptığı” gerekçesiyle hakkında 142. maddeden dava açılıyor ve öğretmenlikten atılıyor. Bundan sonra sürgünler başlıyor Hasan Hüseyin için. Memleketi Gürün'de göz hapsinde tutuluyor. Yaşamını idame ettirebilmek için arzuhalcilik, tabelacılık, portre ressamlığı (hala Gürün'de birçok evde asılıdır çizdiği resimler), inşaat işçiliği yapıyor. Tabii bun-

ların yanı sıra da şiir işçiliği... Artık Nâzım Hikmet'in şiirleriyle, yaşam görüşüyle tanışmıştır. Şiir ırmağında boylu boyunca yıkanmayı sürdürüyor. "Bence şiir bir sürekliliktir" diyor bir yerde, "onu tanımların, dar, tutucu, kısır kalıpların içine sokmaya çalışmak boşunadır. O evrensel köprülerden geçe geçe, zaman zaman politik, ideolojik renklere bulaşa-dolaşa, yürüyüp, koşup, uçup gider..."

Daha sonra ozan, Ankara'ya geliyor ve artık ömrünün sonuna kadar yaşayacağı şehirde şiir işçiliğini sürdürüyor. Akis dergisinde çalışıyor. Forum ve Toplum dergilerini yönetiyor. Artık toplumsal mücadelenin de önemli bir bileşenidir. Daha çok toplumcu gerçekçi şiirler yazıyor. "Nâzım Hikmet geleneğinin sürdürücüsü" olarak biliniyor artık. Şiirlerinde halk edebiyatının, türkü sözlerinin vb. yer etmesiyle kendine özgü bir söyleyiş oturtuyor. Kendisine "şair" denmesinden çok "ozan" denmesini seviyor; çünkü onun şiirlerinde halk edebiyatı, sözlü edebiyat soluk alıp veriyor. İlk şiiri 1959 yılında "Dost" dergisinde yayınlanan ozan giderek tanınıyor.

Bu yıllar Türkiye'de Türkiye İşçi Partisi'nin kurulduğu ve parlamento'ya girdiği yıllardır aynı zamanda. Ozan Hasan Hüseyin TİP'in aktif bir çalışanı oluyor. Hem partide hem de yazarlar sendikasında çalışıyor. '70'li yıllarda, yazdığı şiirlerden çok etkilenen ve iki çocuğu ile birlikte onun peşine düşen Azime ile evleniyor. "Sen aşk şiiri yazamazsın/ Hasan Hüseyin/ çünkü aşk/ şiirden önce gelir sende/ oysa şiir/ önünde gitmelidir/ her şeyin" diyen şair Azime Korkmazgil'in deyimiyle en güzel aşk şiirlerinden birini yazıyor. '70'li yıllar ozanın yaşamında geçim sıkıntısının en çok hissedildiği yıllar oluyor. Yine ek işler yapıyor; ama Azime ve çocuklarla birlikte her defasında daha ucuza çıkabilecekleri bir ev aramakla geçiyor günleri. Şiir

Irmağı ise akmaya devam ediyor. Tıpkı “dostum dostum güzel dostum/ bu ne beter çizgidir bu/ bu ne çıldırtan denge/ yaprak döker bir yanımız/ bir yanımız bahar bahçe” şiirinde dediği gibi.

Bazı şiir kitapları ödüller alıyor. Kavel kitabıyla Yeditepe Şiir ödülünü, Filizkıran Fırtınası kitabıyla Nevzat Üstün şiir ödülünü alıyor. “Ben hep koşan atları sevdim/ soluyan lokomotifleri” diyor bir şiirinde (onda yaşamın kendisidir çünkü şiir) Ve hep aynı coşkuyla koşmaya, devinmeye devam ediyor büyük ozan ve şiir kitapları ardı arkasına yayınlanıyor. Kavel, Temmuz Bildirisi, Kızılırmak, Kızıkuğu, Ağlasun Ayşafağı, Oğlak, Acıyı Bal Eyledik, Kelepçemin Karasında Bir Ak Güvercin, Koçero Vatan Şiiri, Haziran’da Ölmek Zor, Acılara Tutunmak/Işıklarla Oynamayın... Ve ölümünden sonra da eşinin derleyip bastıracağı Kandan Kına Yakılmaz ile Tohumlar Tuz İçinde...

Bütün bu şiirleri en güç koşullar altında, büyük mücadeleler içerisinde yazıyor. Yine bir şiirinde “on numara lambanın ismi var benim şiirlerimde/ önce geçin benim geçtiğim yerlerden/ sonra okuyun şiirlerimi” diyor biraz sitemle. Çünkü o dönem edebiyat dünyasında köşe başını tutmuş olanlar Hasan Hüseyin, Ahmed Arif, Enver Gökçe gibi sosyalist gerçekçi şairlerin adının duyulmasını istemiyorlar pek. Ve suyu daha kaynağında kurutmak istiyorlar; ama “kabil mi akarsuya vurmak kilit”..! Nâzım Hikmet şiirinin geleneğinin sürdürücüleri bu ablukayı dağıtmayı başarıyorlar. Zor günler yaşasalar, geçim sıkıntısı çekseler de onlar düşüncelerinden, yaşam görüşlerinden asla taviz vermiyorlar. “Ben saksıda buğday yetiştirmiyorum” diyor bir yerde Hasan Hüseyin şiiri hafife alanlara ve yılda ikişer üçer formalık kitaplarla şairlik taslayanlara, “buğdayı tarlalar dolusu ekip biçip kaldırıyorum ben” diyor ve “şiir işçiliği budur

bence" diyerek ekliyor.

Kitaplarına sürekli davalar açılıyor büyük ozanın. Kızılırmak şiir kitabında komünizm propagandası yaptığı iddiasıyla 142. maddeden yargılanıyor, sonuçta beraat ediyor. "Bir oğlum olacak adı temmuz/ uykusuz/ korkusuz/ beter mi beter/ ben beynimi satarak yaşıyorum/ o benden proleter/ bir oğlum olacak adı temmuz/ kara taşın göbeğinde aşk/ kara taşın göbeğinde barış/ kara taş çatladı çatlayacak/ ben de bitmeyen kavga/ onda yeniden başlayacak/ ben direndim yorulmadım/ o yorulup yıkılmayacak" diye anlattığı oğlu Temmuz'un doğum yıllarına denk gelen bu yıllar boyunca bir hayli sıkıntı çekecektir; ama tam da eşi Azime Korkmazgil'in onun için söylediği gibi "çetin bir bileği taşıdır" o. "kolay değil ozanın ağlamaması/ gülmemesi kolay değil" diyerek yürümeye devam eder. Faşizmin en azgın olduğu dönemleri yaşar; çok sevdiği bilim insanı Bedrettin Cömert vurulduğunda hayatının en büyük acılarından birisini duyumsar. Döne döne, acılar içinde kıvrana kıvrana "Kandan Kına Yakılır mı?" diye soracaktır. Ve bu acının da üstesinden gelmeyi bilecek, gürül gürül akmayı sürdürecektir. Kızılırmak şiirinde silah ve şarkı/ ben bütün karanlıkları bunlarla yendim/ doğacak çocuğumun kanında esen/ emekçi karımın dimdik bakışlarında/ ve çetelerin sipsivri uykusuzluğu/ silah ve şarkı/.../ seviyorsak silahı ve yoksulluğu/ susuyorsak karaltında toprakçasına/ bıçak kemiğe değmediği/ güneş ufuktan doğmadığı/ o tozkoparan fırtına/ kapımızı/ kırmadığı/ içindir" demektedir.

Filizkırın Fırtınası'nda "acılı günler gördüm/ sığdıramam bir tek güne bir koca yıla/ geceler geçirdim yoz kentlerin bulvarlarında/ nice baharları kışlara gömdüm" diyen ozan daha sonra "biliyorum/ matarada su/ torbada ekmek/ ve kemerde

kurşun değil şiir/ ama yine de/ matarasında su/ torbasında ekmek/ ve kemerinde kurşun kalma- mışları/ ayakta tutabilir/ biliyorum/ şiirle şar- kıyla olacak iş değil bu/ dalda narı/ tarlada ekini kızartamaz güvercin gurultusu/ ama yine de diş- ler arasında bıçak gibi parlar kavgada/ şiirin doğ- rultusu/ göz gözü görmez olmuş/ tek bir ışık bile yok/ yürek bir yaralı şahindir/ döner boşlukta” diye yazar.

Belki bir şiir/ belki bir şiir kııntısı/ çalar kapımızı umutsuz karanlıkta/ yoklar yüreğimizi/ iğilir yaramıza/ dağıtır korkumuzu/ ve karşı te- pelerden/ gürül gürül bir kalk borusu” diyerek o gür şiir soluğu ile kavgadaki safını alır yeniden. Gerçi o hiçbir zaman geri kalmamıştır mücadele- den. Hep nehirler gibi aka aka, “büyük kurtulu- şa” varmaya çalışmıştır. Azime Korkmazgil, eşini, yoldaşını anlatırken, “kimi zaman bir kavga ada- mının yanı başında yaşadığımı en acımaz boyut- larıyla algıladım. Kimi zaman da bir devrimci- nin su katılmadık coşkularını olduğu kadar, bir zaman bilgesinin o derin çilesini duyumsatırdın bana” demektedir. Evet, “yüreğim, yaralı kuşum” diyen ozan, bunların hepsidir. “Gecen gündüzün şiirdi, aşkın özlemin şiir.” diyor Azime Korkmazgil ve büyük ozan “uzatın ellerinizi ellerinize/ durun yan yana/ dostlarım/ direnin karanlığa/ sevmek yaratabilir bu dünyayı yeni baştan” diyerek şiirle seslendirir “büyük hasretini”.

Bütün bir ömrünü işçi sınıfının davasına adayan, işçilerin, emekçilerin onurlu bir yaşam sürmesi için mücadele veren, kavgasını, birçoğu sonradan bestelenmiş de olan şiirlerle veren bü- yük ozanımızı bir kez daha saygıyla ve sevgiyle anarken, onun Kavel işçilerine yazıp armağan et- tiği şiiriyle bitirelim: “işime karım dedim/ karıma Kavel diyeceğim/ ve soluğum tükenmedikçe bu

doyumsuz dünyada/ güneşe karışmadıkça etim/
Kavel grevcilerinin türküsünü söyleyeceğim/ ve
izin verirlerse Kavel grevcileri/ izin verirlerse İstinyeli emekçi kardeşlerim/ izin verirlerse Kavel Grevcileri/ ve ben kendimi tutabilirsem, sesimi tutabilirsem/ o çoban ateşinin yandığı yerde Kavel'de/ o erkekçe direnilen yerde, Kavel'de/ Karın altında nişanlanıp dostlarımın arasında/ öpeceğim nişanlımı Kavel kapısında ve izin verirlerse İstinyeli emekçi kardeşlerim/ izin verirlerse Kavel Grevcileri/ ilk çocuğumun adını Kavel koyacağım".

Önsöz Dergisi, 12.Sayı

KOMÜNİZME SEVDALI BİR ŞAİR

*Ben, bir insan,
ben, Türk şairi komünist Nâzım Hikmet ben,
tepeden tırnağa iman,
tepeden tırnağa kavga,
hasret ve ümitten ibaret ben...*

Şiirlerini okuyan herkes, Nâzım'ın aşk, hasret ve ümitle dolu olduğunu bilir. Bir "kavga"sı olduğunu da bilir. Bu "kavga"nın ne olduğu ise hem şiirlerinden hem de bütün bir yaşamından bellidir. Açıktır ki, sevdalımız komünisttir. Hem de öyle böyle değil, tepeden tırnağa komünisttir. 1902'de Selanik'te doğduğu ve Halep'te paşa torunluğu ettiği halde, "kıyısından şöyle bir bakıp geçtiği" Anadolu getirmiştir onu geldiği yere. Anadolu'nun yoksul, ama bir o denli onurlu insanları Nâzım'ı sarsmış, onların yüzlerinde gördüğü acı, elem ve kederi yaşamı boyunca unutmamıştır. Ve Anadolu insanının yazgısını değiştirmek için düşmüştür yollara.

1920'li yılların başında İstanbul işgal altındadır. Nâzım'da ve yakın çevresinde ise, bu dönem milliyetçi duygu ve düşünceler ağır basmaktadır. Nâzım, muhtemelen bu dönem okuduğu, batmakta olan bir Fransız denizaltısında arkadaşlarını kurtarmak için kendisini makine dairesine kilitleyerek onların hayatını kurtaran bir Fransız askerinin öyküsünün etkisi altında kalmıştı. Çevresin-

deki herkese bu denizciyi anlatıyor; onun gibi olma isteğini sık sık yineliyordu (belki bunda kendisinin de ilk gençlik yıllarında Bahriye Mektebi'nde okumasının etkisi vardır). O dönemde yurtsever duygulara sahip olan her insan için Anadolu bir çekim merkeziydi ve doğal olarak Nâzım ve o dönem en yakın arkadaşı olan Vala Nurettin, kendileri gibi yurtsever duygulara sahip Faruk Nafiz (Çamlıbel), Yusuf Ziya (Ortaç) ile birlikte 1921 Ocagında gizlice bir vapurla Anadolu'ya geçiyorlar. Anadolu'da ilk ayak bastıkları yer, bugün Kastamonu sınırları içerisinde olan İnebolu'dur.

Nâzım, İnebolu'da sonradan CHP milletvekili olacak olan, Sadık Ahi (Mehmet Eti) ve arkadaşları ile tanışıyor. Sadık Ahi ve arkadaşları Almanya'daki Spartakist hareketten etkilenerek kendilerine Spartakistler adını veriyorlar (1918 Kasım'ında Almanya'daki Spartakist hareketin liderlerinden Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht devlet tarafından hunharca katlediliyor; ama adları tüm dünyada hızla yayılıyor). Bu aynı zamanda Nâzım'ın komünistlerle ilk tanışıklığı, sınıflar mücadelesi üzerine ilk dersleri aldığı zaman dilimidir. Nâzım gibi, "kafası bir yürek gibi çarpan" bir adamın, ömründe ilk defa tanıştığı bu coşkunun ve bir o kadar bilimsel düşüncelerden etkilenmemesi mümkün değildir. O, artık yalnızca bir yurtsever değil, sosyalisttir de. Zamanla sosyalistliği ağır basacak, Anadolu/memleket sevgisi hep içerisinde olsa da enternasyonal bilinci geliştirecektir. Ocak ayı sonlarında Nâzım, çocukluk arkadaşı Vala Nurettin ile birlikte Bolu'ya öğretmen olarak atanıyorlar (diğer ikisi atanmadıkları için geri dönmek zorunda kalıyorlar.) Bolu'da o zaman, Ağır Ceza Mahkemesi Başkan Vekili olan, Ziya Hilmi Bey'le tanışıyorlar. Bu tanışıklık da Nâzım üzerinde etkili oluyor, çünkü o zamana kadar duymadığı birçok şeyi ondan

duyuyor, bilmediği birçok şeyi ondan öğreniyor. Kendisi de sosyalist olan Ziya Hilmi Bey, bu gençlere hem Paris Komünü'nü hem de Bolşevik Devrimi'ni anlatıyor. Bu iki gencin Rusya'da oluşan sisteme karşı ilgisini uyandırıyor. Daha önce Sadık Ahi'den teorik olarak öğrendikleri şeylerin nasıl hayat bulduğunu bizzat gidip yerinde görmek için dayanılmaz bir istek duyuyorlar. 1921 yılı Eylül ayı sonlarında, o zaman Gürcistan sınırları içerisinde olan Batum'da Sovyet topraklarına ayak basıyorlar. Nâzım, Batum'da kaldığı bir otelde kelimenin gerçek anlamda bir iç hesaplaşma yaşıyor. Daha sonra "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim" adlı anı romanında yapılan bu hesaplaşma...

"Oturdum Batum'da Fransız Oteli'nde, masanın başına. Ayakları, yalnız ayakları mı, her bir yanı oymalı, yaldızlı, girintili, çıkıntılı oval bir masa.

Rokoko... Üsküdar'daki yalının misafir odasında da rokoko bir masa vardır... Ro-ko-ko... Karadeniz kıyısından Ankara'ya, sonra oradan Bolu'ya yaptığım otuz beş günlük, otuz beş yıllık yayan yolculukla, öğretmenlik ettiğim kasaba, kısacası, uzun lafın kısası, İstanbullu paşazadenin, daha doğrusu paşa torununun, Anadolu'yla tanışması, bu kere de Batum'da, Fransa Oteli'nde rokoko masanın üstünde duruyor, yırtık, kirlî, kanlı bir yazma gibi serilmiş rokoko masanın üstüne... Bakıyorum, ağlamak geliyor içimden. Bakıyorum, utanıyorum yine Üsküdar'daki yalıdan. Karar ver oğlum diyorum kendi kendime karar ver... Karar verildi. Ölmek var, dönmek yok. Dur acele etme oğlum. Koyalım soruları da şu masanın üstüne, Anadolu'nun yanı başına. Neyini verebilirsin? Ne verebilirsin?

Her şeyimi, her şeyi... Hürriyetini? Evet! Hapishanelerde kaç yıl yatabilirsin bu uğurda?.. Gerekirse ömrüm boyunca. İyi ama sen kadınları seversin, yüyüp, içmeyi, temiz giyinmeyi seversin.

Avrupa'yu, Asya'yu, Amerika'yu, Afrika'yu dolaşabilmek için can atıyorsun. Anadolu'yu Batum'daki rokoko masanın üstünde bırakıp da Tiflis'ten Kars'a oradan da Ankara'ya döndün mü, beş altı yıla kalmaz mebus olursun, bakan olursun, kadın, yemek içmek, sanat, dünya... Bırak dinlen! Hapishanelerde gerekirse ömrüm boyunca yatabilirim. Peki, asılmakta var, boğulmakta komünist olursan, diye sormadın mı kendi kendine Batum'da? Sordum. Öldürülmekten korkuyor musun, diye sordum. Korkmuyorum, dedim. Birden düşünmeden mi? Hayır. Önce korktuğumu anladım, sonra korkmadığımı. Sonra sakatlığa topallığa, sağırlığa razı mısın bu uğurda? diye sordum. Verem illetine, yürek hastalıklarına, körlüğe? Körlük mü?.. Körlük... Dur, hiç düşünmemiştim körde olunabileceğini bu uğurda. Kalktım. Gözlerimi sımsıkı yumdum. Dolaştım odanın içinde... eşyaları ellerimle yoklayarak, kapalı gözlerimin karanlığında odayı dolaştım. İki kere tökezlenip yere kapandım. Ama gözlerimi açmadım... Sonra masanın başında durdum. Gözlerimi açtım. Razıyım körlüğe de... Biraz çocukça belki de biraz komik... Ama doğrusu bu. Ne kitaplardan ne ağız propagandasıyla ne de sosyal durumum yüzünden geldim geldiğim yere... Beni geldiğim yere Anadolu getirdi. Kıyısından şöyle bir üstün körü seyrettiğim Anadolu. Yüreğim getirdi beni geldiğim yere... İşte böyle..."

Anlaşıyor ki, bu hınca hınç hesaplaşma Nâzım'ın hayatında önemli bir yer tutuyor. Bütün yaşamına yön verecek olan kararları Nâzım'ın burada aldığı anlaşılıyor. O, artık sadece bir komünist değil aynı zamanda bir militandır da! Sadece boş gecelerini, hazım zamanlarını değil, boylu boyunca bütün bir ömrünü devrime adanmış bir militan, komünist bir şair... Ama tabii komünistlik sadece yürekle olmuyor. Nâzım'ın bilimsel sosyalizmi de

öğrenmesi gerekiyor. Ve o bunun için en uygun yerde bulunuyor. Nâzım gibi, yurt dışından gelmiş ve sosyalizme ilgi duyan gençlerin öğrenim gördüğü bir üniversite vardır, KUTV, yani Doğu Emekçilerinin Komünist Üniversitesi. TKP Teşkilat Bürosu, durumdan haberdar olduğu için hemen harekete geçiyor ve bu iki gençle İsmail Kadir adında bir militanları aracılığıyla bağ kuruyor ve onları Bakü'ye getirtiyor. Ve parti vasıtasıyla Nâzım ve Vala, KUTV'da öğrenciliğe başlıyorlar. Nâzım daha sonra Otobiyografi adlı eserinde "On dokuzumda Moskova'da komünist üniversite öğrenciliği" diyerek bu döneme atıfta bulunuyor. Sarı Mustafa (Börklüce), bu dönemde TKP'nin Dış Büro üyesi ve öğrenci örgütlenmesinden sorumlu. Nâzım, çok büyük ihtimalle, Börklüce aracılığıyla komünist partisiyle tanışıyor ve örgütleniyor. Nâzım artık, örgütlü bir şairdir; partilidir. Bu da Nâzım'ın yaşamında bir dönüm noktasıdır. O bütün bir ömrünce sadık kalacağı partisini bulmuştur.

Artık proletaryanın davasını partili bir şair olarak, örgütlü bir şair olarak verecektir. Sonra (1930) yazdığı "19 Yaşım" şiirinde bugünleri "...24 saatte 24 saat Lenin/ 24 saat Marks/ 24 saat Engels" şeklinde ifade edecektir. Yine aynı şiirde devrimi nasıl etinde-kemiğinde hissettiğini "... Bütün kuvvetinle nefes al.../ Kafanda/ kalbinde/ etinde/ iskeletinde ihtilal..." dizeleriyle dile getirecektir. Ve aradan geçen zamanın onun devrimci ve coşkulu düşüncelerini değiştirmedeğini göstermek için "... Geçti dokuz yıl,/ ey benim 19 yaşım,/ ormanda çam dalları yaktığımız/ hep bir ağızdan şarkılar söyleyerek/ aya baktığımız/ gecelerin üstünden.../ Ben/yine söylüyorum aynı şarkıları/ Döndürmedi rüzgâr beni havada yaprağa,/ ben kattım önüme rüzgârı" diyecektir.

Bu sırada Ankara'nın çağrısıyla Türkiye'ye

dönen TKP kurucu başkanı Mustafa Suphi ve 14 yoldaşı, Trabzon'da kışkırtıcılar tarafından taşlanıyor; sonra binmek zorunda kaldıkları bir motorda Sürmene açıklarında 28—29 Ocak 1921 tarihinde Ankara'nın adamları tarafından hunharca katlediliyorlar. Bu katliam Türkiye komünist hareketi ve doğal olarak Nâzım üzerinde de derin izler bırakıyor. Bu trajik olayı Nâzım daha sonra yazdığı "Kalbim" ve "28 Kanunisanı" şiirleriyle anlatacaktır.

Suphi'lerin katledilmesi komünist harekette bir dağınıklığa yol açsa da bir süre sonra toparlanma başlıyor. Bu sırada Nâzım, bir yandan KUTV'da tanıştığı yabancı ülkelerden gelen ve sosyalizm eğitimi alan gençlerle tanışıyor, bir yandan da dış büroya bağlı olarak faaliyetlerini sürdürüyor. Ama Nâzım'ın geçmişi (sınıfsal kökeni) parti içinde onun peşini hiç bırakmıyor. Bunun üzerine onun coşkulu, hırçın kişiliği de binince (sonradan Ankara'ya yanaşacak olan Şevket Süreyya Aydemir, o yıllardan tanıdığı Nâzım için, kendi aralarında yaptıkları tartışmalarda, "en kavgacı olan" ifadesini kullanıyor) parti içinde okların hedefi olmaya başlıyor. Türkiye'ye gönderilmesine karar veriliyor. Ancak, bu kararı almak parti için hiç de kolay olmuyor; "gidebilir ama orada sıkı bir denetim altında tutulmalıdır" deniliyor. Buna gerekçe olarak da "bireyci, küçük burjuva davranışlara kapılmasından korkulması" gösteriliyor. Nâzım, 1924 yılı Ekim ayında gizlice İstanbul'a dönüyor.

Bu yıllar aynı zamanda TKP'nin II. Kongresi'nin de toplanacağı yıllardır. 15 Şubat 1925 yılında Şefik Hüsnü'nün İstanbul Beşiktaş'ta Akaretler semtindeki evinde toplanan kongreye Nâzım, KUTV delegesi olarak katılıyor. Kongre'de Nâzım, Merkez Komitesi'ne seçiliyor. Bu kongreden sonra TKP, işçi sınıfının ekonomik ve sendikal mücadelesine hız veriyor. Nâzım, partinin yasal yayın

organlarından Aydınlık gazetesinde çalışmalarını sürdürüyor. Aynı zamanda Aydınlık gazetesini ve "haftalık siyasi amele ve köylü gazetesi" olan Orak-Çekiç'i sokakta dağıtıyor (Nâzım daha sonra bunları, yazmış olduğu "Yaşamak Güzel Şey Be Kardeşim" adlı otobiyografik romanda anlatacaktır.)

Bu yıllar Takrir-i Sükûn Kanunu'nun çıktığı yıllardır. Ankara, hızla Aydınlık ve Orak-Çekiç gazetelerini kapatıyor. Nâzım'ı ve diğer komünistleri izlemeye alıyor. Önce İzmir'e geçiyor; burada bir yoldaşına ait bir gecekonduda kalıyor. Gizli bir matbaa kuruyor. Bu kulübenin tabanını kazarak matbaayı oraya yerleştiriyor. Komünistlere karşı tutuklamalar yoğunlaşınca, kılık değiştiriyor, başka bir kimlikle önce İstanbul'a geliyor; sonra buradan partinin ayarladığı bir takayla Boğazı geçerek yeniden Sovyetler Birliği'ne gidiyor. 1925 yılında Nâzım, İstiklal Mahkemelerinde giyabında yargılanıyor ve 15 yıla mahkûm ediliyor. 1926 yılında TKP, Avusturya'nın başkenti Viyana'da bir parti konferansı topluyor. Şefik Hüsnü'nün liderliğinde yapılan bu konferansa Nâzım Hikmet de katılıyor ve Şefik Hüsnü ile aralarında sert tartışmalar yaşanıyor. Daha sonraki yıllarda partinin genel sekreteri olacak olan İsmail Bilen (Marat), bu konferansta Nâzım ve yanındakilerin Leninist ilkeleri savunduğunu söylüyor.

Nâzım, kongrenin bir an önce toplanması ve Merkez Komite üyelerinin bundan sonra atamayla değil seçimle belirlenmesi konularında ısrarcı oluyor ve bunlar karar haline geliyor.

Ne yazık ki bu konferansta alınan kararlar pratikte işlemiyor ya da işletilmiyor. Ve deyim yerindeyse partide bu tarihten sonra bir "Nâzım Muhalefeti" başlıyor. Bu sırada 1927 yılında Türkiye'de meşhur "Komünist Tevkifatı" başlıyor. Nâ-

zım, Vedat Nedim Tör'ün çözülmesiyle, Nâzım'ın deyimiyle bir muhbir haline gelmesiyle başlayan bu tevkifatta kovuşturmaya uğruyor. "Firari sanık" olarak aranıyor. Daha sonra da 3 ay hapis ve 5 lira da para cezasına çarptırılıyor. 1928 yılında Laz İsmail (Marat) ile birlikte gizlice Hopa'ya geliyorlar; burada yakalanıyorlar, İstanbul'a getiriliyorlar; sonra Ankara Cezaevine götürülerek hapsediliyorlar. Mahkemeleri devam ederken, daha önce Ankara İstiklal mahkemesinin verdiği 15 yıllık kürek cezası bozuluyor; yattıkları süre göz önünde bulundurulur serbest bırakılıyorlar. Nâzım, serbest kaldıktan sonra Sabiha ve Zekeriya Sertel çiftinin çıkardığı Babıali'deki Resimli Ay dergisinde redaktör (düzeltmen) olarak çalışıyor. Bu sürede partili faaliyetlerini de düzenli bir şekilde sürdürüyor. 1929 İzmir Tevkifatı'nda soruşturma kapsamında ifadesi alınarak serbest bırakılıyor. Bu tevkifat sırasında Laz İsmail de gözaltına alınıyor. Nâzım'ın bazı eylemleri ona mal ediliyor. Laz İsmail, buna itiraz etmiyor. Ve bu sayede Nâzım tutuklanıyor. Bunun üzerine Telefoncu Ferit adında bir partili Nâzım'ın polis olduğunu iddia ediyor (bu kişi kendisi de H. Kıvılcımlı ile birlikte direniyor ve kimseyi ele vermiyor); 3. enternasyonalin bu nedenle Nâzımlar hakkında soruşturma yaptığını ve Sarı Mustafa, Hamdi Şamilof ve Nâzım Hikmet'in bu nedenle partiden uzaklaştırıldığını iddia ediyor. (Bu tevkifatta Hikmet Kıvılcımlı, Laz İsmail ve Hüsamettin Özdoğu -üç MK üyesi- en ağır cezaya çarptırılıyorlar). Bu, kara çalma Nâzım'ı derinden yaralıyor. Bu durumu daha sonra yazacağı "Benerci Kendini Niçin Öldürdü?" adlı eserinde konu ediniyor. KUTV'da tanıştığı Hintli bir genç olan Benerci adı altında kendisini anlatıyor. "En eski günlerin en yakın arkadaşlarının" gözünde içine düştüğü durumdan kurtulmanın yolunu Benerci

yine kendisi buluyor: “Başındaki melun düğüm/ çözülene kadar/onların taşlamaya hakkı var/ senin ah demeye hakkın yok” Nâzım, doğru bildiği yoldan şaşmıyor; Resimli Ay dergisinde çalışmaya devam ediyor.

Bu dergide o dönem edebiyat dünyasında köşe başlarını tutmuş, adeta hükümranlıklarını ilan etmiş olanlara karşı “Putları Kırıyoruz” adı altında bir kampanya başlatıyor. Sanat hayatına hem içerik hem de biçim yönünden yeni bir soluk taşıyor. 1929 yılında parti içindeki muhaliflerle birlikte İstanbul’da Pendik önlerinde Pavli adasında bir toplantı yapıyor ve “muhalif Türkiye Komünist Partisi” örgütlüyor. Nâzım, bu toplantıda genel sekreterliğe seçiliyor. Yapmaya çalıştığı şey, parti işleyişine aykırı olmakla birlikte Şefik Hüsnü önderliğinde tamamen atalete düşmüş, işlemez hale gelmiş olan partiye yeni bir ruh verme çabası olarak görülüyor. Aslında Nâzım ile TKP yönetimi arasında ciddi ayrılıklar yok; ama çalışma yöntemleri konusunda farklılaşıyorlar. “Muhafif TKP” çalışmalarına hızlı başlıyor; Şoför Ragıp adında bir partili otomobilini satarak, elde ettiği parayı partiye aktarıyor. Bu parayla gizli bir matbaa kurup, illegal bir yayın çıkarıyorlar. Resmi TKP tarafından aforoz ediliyorlar; birçok yerde ağır eleştirilere uğruyorlar. Komintern, Nâzım Hikmet ve arkadaşlarını “Troçkist Muhalefet” olarak damgalıyor. Nâzım, yaşamının hiçbir döneminde Troçkist vb. olmadığı halde, parti yönetiminin keyfi tutumlarına karşı demokratik merkezîyetçiliği savunduğu için böyle bir suçlamayla karşı karşıya kalmış olmaktan büyük bir üzüntü duyuyor.

Eski yoldaşları işçi ve emekçilere, onlardan gördükleri yerde başlarını çevirmelerini söylüyorlar. Nâzım, bu arada politik şiirler yazmaya devam ediyor. 1931’de yayınlan Sesini Kaybeden Şehir

adlı kitabıyla birlikte 4 şiir kitabında "halkı suç işlemeye kışkırtma" suçlamasıyla İstanbul 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nde yargılanıyor. Savunmasında "Evet ben komünistim, bu muhakkaktır. Komünist şair olmaya çalışıyorum. Teşkilat-ı Esasiye Kanunu mucibince, ben komünist şair olmakla bir cürüm işlemiş olmam. Komünistlik bir tarzı telakkidir... Komünistlik mefkûresi de cürüm değildir" diyor. 1933'te Gece Gelen Telgraf kitabındaki aynı adlı şiirde "komünist tahrikçiliği" yaptığı gerekçeyle hakkında dava açılıyor ve 18 Mart 1933'te tutuklanıyor. Daha sonra 6 ay 3 gün hapis cezasına çarptırılıyor. Cumhuriyetin 10.yılı dolayısıyla cezası affediliyor.

Nâzım, her defasında partiye dönmek istiyor; 1935 1 Mayıs'ında İstanbul Emniyet Müdürlüğü müteferrikasında karşılaştıklarında Hikmet Kıvılcımlı'ya partiden kovulmuş olmaktan duyduğu üzüntüsünü ve buna bir çare bulunması isteğini iletiyor; ama polis ajanı olmak vb. suçlamalarla kabul edilmiyor.

Komünizme yürekten bağlı olduğu halde, sahip olduğu coşkun duygular onu kimi hatalar yapmaya itse de bütün bir ömrü boyunca bir sanatçının örgütlü olması gerektiği düşüncesinden ödün vermiyor. 1936 yılında Komintern Türkiye seksiyonu "desantralizasyon" kararı alıyor ama Nâzım ve arkadaşları hakkında alınan kararda bir düzeltmeye gidilmiyor. Nâzım, uzun yıllar parti dışında kalıyor. 26 Aralık 1936 yılında polis tarafından gözaltına alınıyor ve tutuklanıyor. Daha sonra bu davadan beraat ediyor. Tan gazetesinde ve İpek Film stüdyolarında çalışmaya devam ediyor.

17 Ocak 1938'de İstanbul Emniyet Müdürlüğü polislerince gözaltına alınıyor. Suçu Ömer Deniz adlı bir Kara Harp Okulu öğrencisiyle konuşup askeri öğrencileri isyana teşvik etmek. Mahkeme-

de yaptığı savunmada, sonraki yıllarda üzerinde çok tartışılan şu sözleri söylüyor: “Ben cumhuriyetin, Mustafa Kemal’in Türkiye’ye getirdiklerinin ne büyük hizmetler olduğunun idraki içindeyim. Komünist olmam, Mustafa Kemal Paşa’ya saygı duymama, Anayasadaki altı umdeye sahip çıkmama mâni değildir” (Burada uzun sayılabilecek bir parantez açıp şunları belirtmemiz gerekiyor. Öyle anlaşılıyor ki, Nâzım Hikmet de dönemin birçok aydını gibi, Kemalist hareketin gerçek içeriğini tam anlamıyla çözümleyemiyor. Mustafa Kemal etrafında toplanan yoksul halkın durumuna bakarak, onun sınıfsal durumunu görmezden gelme eğilimi içerisine giriyor. Daha önce “burjuva Kemal” dediği Mustafa Kemal’i, belli ki ömrünün ilerleyen bölümlerinde kendisi için daha kabullenilir bir düzeye çıkarıyor. Sanırız bunda Mustafa Kemal’in her zaman yakınlarında olmuş dayısı Ali Fuat Cebesoy’un ve onu her fırsatta Ankara ile barıştırmaya çalışan Şevket Süreyya Aydemir’in belli bir payı oluyor. Bu iş daha sonra Atatürk’e hasta yatağında mektup yazıp, affedilmesini istemeye kadar gidiyor. “Türk inkılabının ve senin adına ant içerim ki, suçsuzum; askeri isyana teşvik etmedim” diyor. Bu mektup, Atatürk’e ulaştırılmıyor.)

15 sene ağır hapse mahkûm oluyor. Askeri Cezaevi’nden Ankara Cebeci Cezaevi’ne oradan da İstanbul Sultanahmet Cezaevine sevk ediliyor. Sonra Donanmayı isyana teşvik suçlamasıyla buradan alınıp Marmara Denizi’ndeki Erkin gemisine götürülüyor. Bir hücreye kapatılıyor. Bu davadan da hakkında 13 yıl 4 ay ağır hapis cezası veriliyor. Toplam 28 yıl 4 ay ağır hapis cezasıyla cezalandırılmış oluyor. Sağlık durumu nedeniyle cezası 6 ay erteleniyor; serbest bırakılıyor. Kaçırılması ya da gizlenmesi için partiye başvuruyor. Parti, “tekrar tutuklayacak olsalar niye serbest bıraksınlar” di-

yerek kaçırılmalarına gerek olmadığına hükmediyor. Yeniden rapor alamadığı için tutuklanıyor ve önce Sultanahmet, ardından da Çankırı cezaevine gönderiliyor.

Bu yıllar boyunca Nâzım'ın partisiyle olan ilişkisi yok denecek kadar azdır. Nâzım Şefik Hüsnü liderliğindeki TKP ile yıldızının bir türlü barışamayacağını neredeyse kabulleniyor. Nâzım, artık küskün, kırgın bir ruh hali içerisinde. Hep parti tarafından kendisine yakılacak yeşil ışığı bekliyor. Neyse ki, bu bekleyiş uzun sürmüyor; Nâzım'ın partiden atıldığında Şefik Hüsnü'nün doğrudan Stalin'e mektup yazıp onu ve arkadaşlarını "Troçkist" olmakla suçladığı söylentileri ortalığı kaplıyor. Bunun üzerine Şefik Hüsnü hakkında "burjuva entrikacısı" suçlaması yapılıyor. Şefik Hüsnü tasfiye ediliyor; onun adına Komintern'de kayıtlı TKP de likide ediliyor. Bu sırada Nâzım'ın "muhalif TKP"si varlığını koruyor. Nâzım TKP Genel Sekreteri olarak bu kısa dönem boyunca muhatap alınıyor. 1946 yılında genel sekreterliği kendi isteği ile Sarı Mustafaya (Börklüce) bırakıyor.

1949 sonbaharında onun için Uluslararası bir af kampanyası başlatılıyor. Yurt dışında Nâzım Hikmet'i Kurtarma Komitesi kuruluyor. Başkanlığını Romanyalı şair Tristan Tzara üstleniyor. Nâzım serbest kalmak için içeride açlık grevine başlıyor. İlki 2 gün, ikincisi 19 gün olmak üzere iki kez açlık grevi yapıyor. Ve TKP, açlık grevinde olmasının etkisiyle Nâzım'a karşı tutumunu yumuşatıyor. Nâzım'la ilişkiler yeniden kuruluyor. Nâzım, sürdürülen af kampanyaları ve 1951'de çıkarılan af yasası ile cezaevinden çıkıyor. Açlık grevleri sırasında onu yalnız bırakmayan dayısı kızı Münevver'e âşık oluyor ve cezaevinden çıkınca onunla evleniyor. Bir çocukları oluyor; adını Mehmet koyuyorlar (Nâzım, ilerleyen yıllarda Mehmet'e mek-

tup gibi yazdığı bir şiirinde “oğlum/ seni TKP’ye emanet ediyorum” diyecek ve hayatı boyunca övülebileceği şeylerden biri olarak TKP’ye üye olmasını gösterecektir.) Nâzım, bu dönem, İpek film stüdyolarında çalışıyor; şiirler yazmaya, mücadelesini partili bir şair olarak vermeye devam ediyor. Devlet, onun sanatıyla, komünist mücadeleye kattıklarını iyi biliyor. Bu nedenle Nâzım’ın peşini bir an olsun bırakmıyorlar. En sonunda onu askere çağırıyorlar. Daha önce askerden çürük raporu almış olmasına rağmen Nâzım’a askerlik yaptırmak istemelerinin altında yatan onu öldürme isteğini iyi sezen Nâzım, akrabası olan Refik Erduran’ın ayarladığı bir motorla Türkiye’den kaçıyor. 17 Haziran 1951 pazar günü, İstanbul Boğazi’nden çıkıyorlar. Karadeniz girişinde tesadüfen karşılaştıkları Romanya’nın Plekhanov şilebine alınıyor. Romanya’nın Köstence Limanı’na gidiyorlar. 20 Haziran’da Bükreş Radyosu Nâzım Hikmet’in ülkelerinde olduğunu duyuruyor. 29 Haziran 1951’de Moskova’ya gönderiliyor.

Havaalanında Sovyet Yazarlar Birliğinin düzenlediği bir törenle karşılanıyor. Nâzım için artık memleketine özlemle geçecek olan yıllar başlamıştır. Hasretini ancak, sosyalizmin anavatanında olmakla dindirebiliyor. Burada İsmail Bilen’le (Laz İsmail-Marat) bağlantılı faaliyetlere katılıyor.

TKP Dış Büro üyesi oluyor. Bu yıllarda TKP’ye hitaben “Seni düşünüyorum/ TKP’im benim” diye uzun bir şiir yazıyor. Sınıf bilinci ve örgütlülüğe olan inancı, her şeye ağır basıyor. Tabii o, kendine has coşkulu halinden hiçbir şey kaybetmiş değildir. Sovyetler Birliği’nde karşılaştığı ve kafasındaki sosyalizmle bağdaştıramadığı kimi uygulamaları eleştirmekten geri durmuyor. 1957’de “İvan İvanoviç Var mıydı Yok muydu?” adlı bir tiyatro oyunu yazıyor ve sistemde karşılaştığı aksaklıkları eleşti-

riyor. Oyun, önceleri birçok yerde oynanıyor; ama sonra gösterimden kaldırılıyor. Nâzım'ın uslanmaz şair yüreği buna isyan ediyor; ama hiçbir zaman "rejim muhalifi" denen döküntü yazar-çizerlerin arasına katılmıyor.

1960 yılında Küba'ya gidiyor; orada sosyalimin filizlenişi Nâzım'ı derinden etkiliyor. Fidel Castro ve yoldaşlarına hayranlık duyuyor. Bunu hem "Havana Röportajı" hem de "Saman Sarısı" şiirinde en güzel şekilde ifade ediyor. "somos socialista palente palente" (biz sosyalistiz ileri ileri!) diyerek bitiriyor sözlerini. Büyük şair, yaşamı boyunca kimi hayal kırıklıkları yaşasa da sosyalizme olan inancını hiçbir zaman kaybetmiyor; her zaman "sevdalı bir komünist" olarak kalıyor. Yaşamının son yıllarında yazdığı bir şiirde "yeniden vurdum mihenge inandığım şeyleri/ çoğu katıksız çıktı çok şükür" diyerek aslında tüm yaşamını özetliyor.

Önsöz Dergisi, 26.Sayı

BİR DAHA GÜRLE TOROSLARDAN

Biliyoruz büyük usta, bu toprakların koca çınarı, Homeros'u, biliyoruz tabiatın kanunları var; biliyoruz "paydos diyecek bize bir gün/ tabiat anamız/ gülmek, ağlamak bitti çocuğum"; biliyoruz "ölüm, canın has yoldaşı" ... "dediğin nesnenin önünde / kafam(ız)la eğiliyorum(uz) / ama bu yürek / o bu dilden anlamaz pek"... Seni kaybetmeye daha hazır değiliz (ne zaman hazır oluruz, onu da bilmiyoruz!)

Daha söyleyeceğin çok şey olduğuna inanıyoruz; yüreğimiz ve beynimiz bilge sözlerini içine almak için annesini bekleyen aç serçeler gibi ağzını açmış bekliyor. Aydınlığın, umudun türküsünü duymak için yüreklerimizin kulakları sonuna kadar açılmış bekliyor. "Demir olsam çürürdüm / toprak oldum da dayandım" demiştin bir keresinde, 92 yaşında aynı yaşama azmini göstermeni istesek senden çok şey mi istemiş oluruz? Kim bilir, artık senin için bile "belki bahtiyarlık değildir", "fakat düşmana inat/ bir gün fazla yaşamak" için mücadeleyi bırakmamamı istesek, yorgun bedenini çok mu zorlamış oluruz.

Senden "umutsuzluktan umut yaratmayı bilen" bir insan olarak, bize yine umutlu olmayı öğütmeni istesek, o dobralığınla kızarmısın bizlere; yoksa Anadolu'nun bu çocuklarını, daha önce

belki yüzlercesine, binlercesine yaptığın gibi bağına mı basarsın? Doğa ve insan sevgisiyle dolu yüreğin durmasın, çarpmaya devam etsin diye koşup gelsek kapına, bizi içeri alır mısın? Yoksa zaten yüreğinde hepimize yetecek kadar yer olduğunu mu söylersin...?

"Benim için dünya bin bir çiçekli bir kültür bahçesidir; bir çiçeğin bile yok olmasını, dünya için büyük kayıp sayarım" derdin sürekli, bu kültürün en önemli taşıyıcılarından biri olarak, bizi bırakıp gitmenin ne büyük bir kayıp olacağını biliyorsun değil mi? Dünyanın senin kelimelerinin rengine, kokusuna ihtiyacı var daha...

Senin coşkuna, Dadaloğlu duruşuna, bilgelğine, sosyalist yaşam görüşünü savunuşundaki samimiyetine ihtiyacı var daha... Belki artık fiziksel olarak, her yere yetişemeyebilirsin, '96 Ölüm Orucunda yaptığın gibi, devrimcilerin, komünistlerin yanına koşup gelemeyebilirsin; ama sınıflar mücadelesine bugün Fidel'in yaptığı gibi "fikirler cephesi"nden katılabilirsin. En önemlisi salt varlığınla bizlere güç vermeye devam edebilirsin.

Bilesin ki, yüreğimiz seninle, kulağımız senden gelecek iyi haberlere kilitli. Haydi, umudun türkücüsü, haydi yüreği işçilerle, emekçilerle, yoksullarla, ezilen ve zulmedilenlerle birlikte atan Anadolu'nun yiğit ozanı, halkların destancısı, koca çınarı, İnce Memed'i... Toroslardan bir daha gürle! Zalimler bir daha duysunlar gür sesini...

ÖLÜ MÜ DENİR ŞİMDİ O'NA?

He he hey koca Yaşar Kemal, he he hey! Demek sen de göçüp gittin; demek senin de o coşkun, o büyük yüreğin sustu; demek sen de sevenlerini, okurlarını öksüz bıraktın!

He hey koca çınar, he hey! He hey Anado-

lu'nun büyük ozanı, büyük sözcüsü, büyük yazarı! Sadece Çukurova'nın toprakları değil, bütün Türkiye ve Kürdistan, şimdi suskun, şimdi üzgün, şimdi kaybettiğinin ardından yas tutuyor. Sözcükler sahipsiz şimdi, türküler sahipsiz, halaylar, destanlar sahipsiz... Hepsi yasta! Büyük bir deng-bejin ardından gözyaşı döküyorlar...

Çakırdikenleri yasta, höyükteki nar ağacı yasta, bakırcılar çarşısı yasta, çıplak ada ve deniz yasta, tanyeri horozları yasta, karıncalar yasta, börtü böcek yasta, kabak çiçeği dolması yasta! Eşkiyalar yasta, gerillalar yasta, Bayburtlu Zihni gibi gülen, Hoca Nasreddin gibi ağlayanlar yasta! Çocuklar yasta, evrende yüreği kadar yer kaplayan herkes yasta, kuşlar yasta, turnalar yasta, çalılıkların arasında açmış o müthiş kokulu mavi çiçekler yasta... Yüreklerinin kulağı sağır olmamış, seni biraz olsun duyabilmiş, biraz anlamış, biraz okumuş herkes yasta.

Herkesin dilinde ozan Hasan Hüseyin'in yıllar önce bir 3 Haziran günü Nazım Hikmet için yazdığı o güzelim dizeler: "demek ki, göçtü usta/ kaldı yürek sızısı" O yürek sızısı yıllardır dinmemişt; biliyoruz bu da dinmeyecek. Bize "doğanın kanunları" filan deme sakın "o dediğin nesnenin önünde/ kafam(ız)la eğilirim(z)/ ama bu yürek/ o bu dilden anlamaz pek" Bu topraklar, senin gibi Homeros ayarında bir ozanı bir daha yaratmak için kim bilir kaç asır daha bekleyecek?

He he hey koca Sadık Kemal Gökçeli, he he hey! Yalnız yazdıklarınla, söylediklerinle kazanmadın yüreğimizi, aynı zamanda yaptıklarınla da zulmün karşısındaki Dadaloğlu duruşunla da kazandın. '96 Ölüm Orucunda bu toprakların en yiğit çocukları ölmesin diye oradan oraya seğirtişin hala aklımızda. Bu toprakların onurlu bir aydını olarak, devrimciler ölürken, kendi yüreğinin kabu-

ğunda yaşayamadın sen. Onların sesine bir ses de sen katmak için, onca yaşına karşın koşup geldin. Nerede iyiden, güzelden, doğrudan yana bir eylem varsa sen oradaydın. Her zaman bedenine olamasan da biz biliyorduk ki, sen koca yüreğinle oradaydın. İnce Memed gibi Toroslardan gürleyip gelmiştin; umudun türküsünü eylemcilerle birlikte söylemek için, insanları umutsuz bırakmamak için gelmiştin. Akdeniz'in, Çukurova'nın rüzgârlarını toplayıp avuçlarına gelmiştin; yelkenlerimizi doldurmak için "al gözüm seyreyle" demek için gelmiştin. O babacan duruşunla, o tok sesin ve mizacınla, açık sözlülüğünle, eleştirilerini de sakınmadan gelmiştin. Senin umut dolu sözlerin bize en zor anlarımızda bir kolordu yardımına eşti. Gülüşün de dobra dobraydı, ağlaman da... Hayatın dobra dobraydı.

Arzuhalcilik yaparak öğrenmiştin hayatı; insanları da bu sayede tanımış, iyice tahlil edebilmiştin. Bunca yıl, yüreğinin ve aklının kabına neleri neleri sığdırmıştın kim bilir. Her zaman, senin söyleyecek daha çok şeyin olduğunu düşündük. Biz onlardan sadece bir katre tadabildik belki de...

He he hey koca ozan he he hey! Kolay susacak bir yürek değildi seninki, onca zulme, onca yalnız kalmaya dayanmıştı. En son sevgili eşin, yoldaşın Tilda'nın ölümüne de dayanmıştı. Ona bile dayanmıştı.

Hep ezilenlerden, sömürülenlerden, yoksullardan yana attı yüreğin, hep barıştan, özgürlükten yana oldu. Yoksa bu kadar acıdan bu kadar bal damıtamazdı beynin. Yoksa bu kadar sevilmezdin. Bir saray yazarı olsaydın bu kadar sevenin olmazdı. Heyhat saray eşrafı da cenazende saf tutmadı değil! Senin büyüklüğünün gölgesinde kendilerine şan ve şeref aradılar! Ama boşuna! Bu halk sosyalist Yaşar Kemal'i de biliyor, dinci faşistleri de bu

halk aydınlığın türkücüsünü de biliyor, karanlığın sözcülerini de. Bu halk devrimcileri de biliyor karşı-devrimcileri de!

He he hey koca çınar, he he hey! Bizi bırakıp gittin; ama eserlerin sonsuza kadar yaşayacak. İnsanın kalbinin çarptığı her yerde sen, hep bizimle olmaya devam edeceksin. Daima!

Önsöz Dergisi, 29.Sayı

SAVAŞA KARŞI SAVAŞANLAR DA VAR

Bir 'dünya barışı' bir gün gerçek olacak mı? İnsanlar bir gün birbirlerine karşı kin ve nefret duymadan; birbirlerini ezmeden, yaralamadan, öldürmeden; farklılıklara tahammül göstererek "bir ağaç gibi tek ve hür/ ve bir orman gibi kardeşesine" yaşamayı başarabilecekler mi? Çokça lafı edilen, insanlığın ortak düşü barış çekildiği Kaf Dağı'nın ardından ortaya çıkıp, en güzel elbiseleriyle aramızda dolaşacak mı?

Emperyalist-kapitalist sistem devam ettiği sürece bunun sadece masallarda olabileceğini kabul etmek gerekiyor ne yazık ki... Lenin'in dediği gibi, bu koşullarda barış ancak "iki savaş arasında bir mola" olabilir. Gerçek anlamda bir barışın olabilmesi için emperyalist-kapitalist sistemin tarihin çöplüğüne "çıkırcık ve tunç balta"nın yanına gönderilmesi gerekiyor.

Ancak bu demek değildir ki o güne değin komünistler, devrimciler, ilerici insanlar barış için mücadele etmezler. Özellikle 20.yy tarihi göstermiştir ki, barış için en fazla mücadele edenler komünistler, devrimciler, aydınlar olmuştur. Başını SSCB'nin çektiği sosyalist ülkeler, özellikle 2.Dünya Savaşı sonrası, Soğuk Savaş döneminde, dünya barışının gerçekleşmesi için yoğun çaba sarf etmiş, kalıcı bir barış için harekete geçirebilecekleri tüm

dinamikleri seferber etmişlerdir. Birkaç kez Dünya Barış Konferansı toplanmış, bu toplantılara tüm dünyanın ilericileri, aydınları, yazarları, sanatçıları vb. katılmıştır.

1949 yılında Frederic Joliot Curie başkanlığında Dünya Barış Konseyi kuruldu. “Barış herkesin işidir” sözünü kendisine ilke edinen Dünya Barış Konseyi, dünyanın birçok yerinde kurulan barıştan yana olan ve barış mücadelesi veren örgütlenmelerin ortak çatısı oldu.

Nazım Hikmet, Pablo Neruda, Paul Eluard, Louis Aragon, Yannis Ritsos, Paul Robeson, Pablo Picasso, Charlie Chaplin bu konseyin önemli militanları olarak mücadele ettiler.

Emperyalist-kapitalist sistemin kaçınılmaz bir gerçekliği olan savaşa karşı mücadeleyi tüm dünyaya yaydılar. Şiirleriyle, resimleriyle, oyunlarıyla tüm dünyayı savaşa karşı bilinçlendirdiler; insanların savaşa karşı duyarlılığının gelişmesine önemli katkılarda bulundular.

1950 yılında Dünya Barış Konseyi, Uluslararası Barış Ödülü’nü Pablo Picasso, Paul Robeson ve Pablo Neruda ile birlikte Nazım Hikmet’e verdi. Nazım o dönemde cezaevinde olduğu için ödülünün adına Neruda almış, daha sonra Nazım cezaevinden çıktığında ona bizzat vermiştir. Nazım cezaevinden çıktıktan sonra Sabahattin Ali gibi öldürülme tehlikesi yaşadığı için önce bir şileple Bulgaristan’a, oradan da Sovyetler Birliği’ne geçiyor. 1952 yılında Nazım, Dünya Barış Konseyi’nin yöneticilerinden biri oluyor. 1954 yılında Barış Ödülü, ABD’li sinema yönetmeni ve oyuncusu Charlie Chaplin’e ve Sovyet besteci Şostakoviç’e verilir. Ödülü veren jürinin başkanı Nazım Hikmet’tir. Eşi Münevver’e yazdığı bir mektupta bu sıradaki duygularını şöyle ifade eder:

“20.yy’ın en büyük dram yazarına, rejisörü-

ne, aktörüne, yani asrımızın Shakespeare'ine dünya barış hareketi, dünya barış mükâfatını verdi. Ben, bu barış mükâfatlarını dağıtan jürinin başkanıyım. Bu mükâfat, meşhur bestekâr Şostakoviç'e de verildi. İkisinin diplomalarını imzaladım. Ömrümde imzam böylesine şerefli ve tarihi vesikaya ilk defa konduğu için, kâğıtları imzalarken bayağı elim titredi."

Dünyanın en büyük ozanlarından biri, barış adına bir şey yaparken yüreğinin nasıl titrediğini bu cümlelerle anlatıyor.

Nazım, bütün bir hayatı boyunca dünya barışını savunmaktan bir an olsun geri durmadı. Yazdığı şiirlerle ve makalelerle hem savaşa hem de faşizme karşı çıktı; onlarla kelimeleriyle, kalemıyla, en ön safta, en ön sırada mücadele etti; savaştı. Japon Balıkçısı, Kız Çocuğu, Fakir Bir Şimal Kilisesinde Şeytanla Rahibin Macerası ve Kore'ye asker gönderme kararının altında imzası olduğu için dönemin başbakanı Adnan Menderes'i eleştirdiği Bu Vatana Nasıl Kıydılar şiirleri en bilinenleridir... Memleketimden İnsan Manzaraları'nda Nazi faşizmine karşı büyük bir kahramanlık örneği sergileyen Kızıl Ordu askerleri 28 Panfilovcuları anlattığı bölüm ise kelimenin gerçek anlamıyla bir şaheserdir ve dünyada bir benzeri daha yoktur. Buradan da anlaşılmaktadır ki, komünistler savaşa karşı çıkarken emperyalist işgale karşı verilen ulusal kurtuluş savaşlarını ya da sosyalist bir ülkenin "Anayurt Savunması"nı yok saymazlar. Dolayısıyla savaşa karşı çıkarken, haklı savaşlar ve haksız savaşlar ayrımını yaparlar. Ve elbette, burjuvazinin işçi sınıfı ve emekçilere karşı açmış olduğu burjuva iç-savaşa karşı proleter iç-savaşı yükseltme konusunda en ufak bir tereddüt göstermezler. Komünistler, pasifist savaş karşıtı değillerdir. "Savaşa Hayır" demekle yetinmezler; dünya üzerinden

tüm savaşların kalkması için mücadele eder; deyim yerindeyse savaşır. Bunun için de bütün dünyada komünizmin egemen olması gerektiğini bilirler. Ancak sınıfların ve sınırların ortadan kalktığı komünist bir dünyada savaşlar tamamıyla ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla komünistler böyle bir dünya için savaşır. Ve bilirler ki, Enternasyonal'in sözlerinde dendiği gibi bu onların "en sonuncu kavgasıdır artık".

Şilili büyük ozan Neruda, "Biz şairler, nefretten nefret eder ve savaşa karşı savaşırız." diyor. Onun 1936 İspanya İç Savaşı'nda öldürülen büyük komünist şair Garcia Lorca için söylediği, "Bütün çiçekleri koparabilirsiniz; ama baharın gelişini engelleyemezsiniz" sözü, adeta savaşa ve faşizme karşı bir motto olmuştur. O, önemli eseri Yaşadığımı İtiraf Ediyorum'da, "Şiir her zaman barışın bir parçası olmuştur. Şair, barıştan doğar. Tıpkı ekmeğin undan doğduğu gibi... Kundakçılar, savaşçılar ve kurtlar, önce yakmak, öldürmek ve parçalamak için şairi arar(...) Şiir, kedi gibi yedi canlıdır. İşkence ederler, sokaklarda sürüklerler, üstüne tükürürler, alay ederler, etrafını dört duvarla çevirirler, sürgüne yollarlar; fakat o bütün bunları yaşar, sonunda tertemiz bir yürekle ve gülümseyerek yeniden ortaya çıkar." diyor. Komünist bir şair olarak şiirin savaş ve faşizmin karşısında nasıl yenilmeden dimdik ayakta durabileceğini gösteriyor. Aynı Neruda bir başka yerde, şairin çağına tanıklığının nasıl olması gerektiğini, "sizler yalnız değilsiniz; bir şair acılarınızı biliyor" diyerek özetliyor.

Elbette savaşa karşı savaşan şairleri ve yazarları anlatırken Henri Barbusse'den bahsetmemek olmaz. O, diğerlerinden önce yaşamış bir yazar olarak özellikle 1. Dünya Savaşı'nı anlattığı Ateş adlı romanıyla ün yapmış bir yazardır. Bu

romanda savaşı öyle bir tasvir eder ki, siz adeta cephede o savunma hattında kazılan siperlerin içinde yaşayan askerlerle birlikte savaşı yaşarsınız. Onun bu kadar canlı anlatabilmesinin nedeni de 1.Dünya Savaşı içerisinde bizzat yer almasıdır. Lenin onun bu büyük eserini överken şöyle demektedir: "Kitlelerde inkılapçı şuurun göze batacak kadar arttığı, her yerde görülmektedir. Bunun en kuvvetli delillerinden biri de Henri Barbusse'ün Ateş adlı romanıdır. Kendi görüşleri ve peşin hükümleri tarafından tamamıyla cahil kalmış bir sokak adamının en çok da savaşın etkisiyle, bir inkılapçı haline gelmesi sonsuz bir hakikatle, ustalıkla gösterilmiştir." Bu eser yayınlandığı dönemde ve sonrasında büyük yankılar yaratmıştır. Kendisi de bir komünist olan Barbusse bu eseriyle tüm dünyada tanınmıştır. Nazım onun bu büyük eseri için "Henri Barbusse'ün Ateş'ini okumayan bir işçinin, bir emekçinin ve hakiki aydının kafası bir parça yarım"dır" demektedir; "ve bu kitabı çevirerek kütüphanesine sokmayan bir dil, insan kafası ve yüreği en büyük değerlerinden birinden mahrum kalmış demektir. Bence bugün Henri Barbusse için yapılacak ilk iş, Ateş'in Türkçeye çevrilmesi olmalıdır"... Ve bu büyük eser daha sonra Türkçeye çevrilmiştir. Okuyanlar, kendilerini oradaki askerlerle özdeşleştirecek ve savaşın ne mene bir şey olduğunu çok daha iyi anlayacaktır. Sanat ve edebiyatın savaş karşısındaki büyük gücünü görmek de bu şekilde mümkün olabilecektir. İspanya'da faşizmin yaptıklarını anlatan Picasso'nun Guernica tablosu gibi, savaşı ve faşizmi anlatan onlarca film, roman, resim gibi...

Savaşa karşı savaşmak isteyen herkes, durduğu yerden dahi olsa bir şeyler yapabilir. Bir şiir, bir hikâye, bir roman, bir tiyatro (demişken Bertolt Brecht'in Cesaret Ana ve Çocukları oyununu ya da

Generalim Tankınız Ne Güçlü şiirini anmamak olmaz), bir şarkı, savaşa karşı çıkmak isteyen insanlara ilham kaynağı olabilir, onlara güç verebilir...

O halde şimdi savaşa karşı duyguları ayaklandırmanın ve yaratıcılığımızı harekete geçirmenin zamanı...

Önsöz Dergisi, 43.Sayı

